

АКАДЕМИЈА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА - СИРМИЈУМ

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

ТЕМА

**ПОДСТИЦАЊЕ РАНЕ ЈЕЗИЧКЕ ПИСМЕНОСТИ У
САРАДЊИ СА ПОРОДИЦОМ**

ПРЕДМЕТ

РАНА ЈЕЗИЧКА ПИСМЕНОСТ

Ментор:

др Мирјана Николић, проф.

Студент:

Ирена Михајловић

бр. индекса 6/2024М

Сремска Митровица, 2026.

АПСТРАКТ

Развој ране језичке писмености представља темељ каснијег успешног усвајања читања, писања и целокупног школског учења. Савремена истраживања указују да се рана писменост развија у интеракцији породичног и институционалног окружења, те да квалитет сарадње породице и предшколске установе има пресудан утицај на развој предчиталачких вештина, фонолошке свести, речника и интересовања за писани језик.

Циљ овог истраживања био је да се испита улога, квалитет и могућности унапређења сарадње породице и вртића у подстицању ране језичке писмености. Истраживање је спроведено применом комбинованог методолошког приступа, који је обухватио анкетирање 30 васпитача и анализу педагошке документације (пројектних прича).

Резултати показују да васпитачи имају позитивне ставове о значају сарадње са породицом и да у пракси реализују разноврсне активности усмерене на развој језичких компетенција. Ипак, уочава се недовољна и неуједначена укљученост родитеља, ограничено време за сарадњу и потреба за додатном подршком васпитачима у области комуникације и саветодавног рада.

Анализа пројеката указује на бројне примере добре праксе у којима је партнерство са породицом допринело развоју фонолошке свести, речника, интересовања за књигу и функционалног разумевања писаног језика. На основу налаза формулисане су препоруке за унапређење сарадње кроз радионице, саветовалишни рад, јасније смернице за родитеље и систематичније планирање активности.

Истраживање потврђује да квалитетна сарадња породице и предшколске установе значајно доприноси развоју ране језичке писмености и представља кључни фактор припреме детета за формално описмењавање.

Кључне речи: *рана језичка писменост; предчиталачке вештине; фонолошка свест; сарадња породице и вртића; пројектни приступ*

САДРЖАЈ

УВОД.....	5
ТЕОРИЈСКИ ДЕО	7
1. Рана језичка писменост – појам и значај.....	7
2. Предчиталачке вештине као основа ране писмености.....	8
2.1. Фонолошка свест као кључна компонента ране писмености.....	10
2.2. Улога сликовнице у развоју ране писмености и фонолошке свести	12
3. Улога породице у развоју ране језичке писмености	14
4. Сарадња породице и предшколске установе	15
5. Пројектни приступ као подстицај раној језичкој писмености	17
6. Претходна истраживања	18
МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	20
1. Тип истраживања.....	20
2. Проблем истраживања	20
3. Предмет истраживања.....	21
4. Циљ истраживања.....	21
5. Задаци истраживања.....	21
6. Хипотезе истраживања	22
7. Узорак истраживања	23
8. Методе, технике и инструменти истраживања.....	24
9. Поступци обраде података.....	26
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА.....	27
1. Ставови васпитача о значају сарадње са родитељима у подстицању ране језичке писмености	27
2. Подстицање ране језичке писмености од стране васпитача.....	29

3. Процена укључености родитеља.....	30
4. Идентификовање препрека у остваривању квалитетне сарадње са родитељима	33
5. Перцепција васпитача о могућности за унапређење сарадње.....	34
6. Потребе васпитача за додатном подршком и унапређењем сарадње.....	36
7. Анализира педагошке документације у циљу сагледавања постојеће праксе сарадње са породицом.....	37
Пројекат „Од гласа до слова“	38
Пројекат „Које је ово слово“	39
Пројекат „Писмо“	40
Пројекат „Књига је благо“	41
Пројекат „Упознајмо слова кроз игру“	42
8. Унапређење васпитно – образовне праксе	43
ЗАКЉУЧАК	48
ЛИТЕРАТУРА	50
ПРИЛОЗИ.....	51
Прилог 1: Анкета о сарадњи породице и предшколске установе у подстицању ране језичке писмености.....	51
Прилог 2. Протокол за анализу педагошке документације (фокус: језички подстицаји и сарадња са породицом)	54
Прилог 3: Протоколи анализе пројеката	56
Пројекат: „Од гласа до слова“	56
Пројекат: „Које је ово слово“	58
Пројекат: „Писмо“	60
Пројекат: „Књига је благо“	62
Пројекат: „Упознајмо слова кроз игру“	65
Прилог 4: Хоризонтална размена, презентација	68

УВОД

Развој ране језичке писмености представља један од кључних задатака предшколског васпитања и образовања, јер управо у најранијем узрасту настају темељи за касније усвајање читања, писања и целокупног школског учења. Савремена истраживања показују да писменост није вештина која се стиче тек поласком у школу, већ дуготрајан процес који почиње много раније – у породичном окружењу, кроз свакодневне интеракције детета са одраслима, језиком, текстом и симболима (Whitehurst & Lonigan, 1998; Ćudina-Obradović, 2004). У том смислу, рана језичка писменост обухвата развој речника, разумевање говора, фонолошку осетљивост, свест о писаном језику, интересовање за књигу и позитиван однос према читању.

Предшколска установа има значајну улогу у подстицању ових компетенција, али бројна истраживања указују да је породично окружење једнако важно, а често и пресудно. Квалитет комуникације у породици, доступност књига и сликовница, учесталост заједничког читања и моделовање позитивног односа према писаном језику снажно утичу на развој предчиталачких вештина (Ćudina-Obradović, 1999; Lancy, 1994). Деца која одрастају у подстицајним породичним условима обично имају богатији речник, развијенију фонолошку свест и стабилнију мотивацију за читање, што им омогућава лакше и успешније усвајање технике читања и писања у школском периоду.

С друге стране, савремена пракса у предшколским установама показује да све већи број деце долази у вртић са ограниченим речником, смањеном изложеношћу књизи и потешкоћама у разумевању сложенијих говорних упутстава. Васпитачи често указују на недовољну укљученост родитеља у активности које подстичу језички развој, као и на несигурност родитеља у погледу тога како да подрже дете у раном развоју писмености. Ови увиди указују на потребу за јачањем партнерства између породице и предшколске установе, како би се обезбедила континуирана и усаглашена подршка развоју језичких компетенција.

Пројектни приступ, који је заступљен у савременим програмским основама предшколског васпитања, пружа широке могућности за подстицање језичке

писмености кроз истраживање, игру, дијалог и сарадњу. У пројектима деца природно развијају језичке вештине: постављају питања, описују, објашњавају, договарају се, драматизују, именују, стварају приче и текстове. Истраживања показују да пројектне активности, уз активно учешће родитеља, значајно доприносе развоју интересовања за писану реч, обогаћивању речника и развоју свести о језику (Ćalasan, 2023).

Полазећи од ових теоријских полазишта и увида из праксе, овај рад има за циљ да испита улогу сарадње породице и предшколске установе у подстицању ране језичке писмености. Посебна пажња посвећена је проценама васпитача о могућностима за унапређење сарадње са родитељима, као и анализи педагошке документације како би се утврдило у којој мери су родитељи укључени у активности усмерене на језички развој. Резултати овог истраживања могу допринети бољем разумевању потреба и изазова у пракси, као и формулисању препорука за јачање партнерства породице и вртића у циљу подстицања ране језичке писмености.

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. Рана језичка писменост – појам и значај

Рана језичка писменост обухвата скуп знања, вештина и ставова који се развијају у периоду од најранијег детињства до поласка у школу, а који представљају основу за касније усвајање читања и писања. Савремена истраживања показују да се писменост не појављује нагло у тренутку формалног описмењавања, већ да је реч о континуираном процесу који почиње у најранијем узрасту, кроз свакодневне интеракције са одраслима, језиком и текстом (Whitehurst & Lonigan, 1998; Ćudina-Obradović, 2004).

Према Чудини-Обрадовић, читање није биолошки задат процес, „није последица биолошког, него културног развоја човека“ (2008:67). То значи да се темељи писмености граде у окружењу у којем дете живи, кроз моделовање, разговор, игру, слушање прича и заједничко читање. Рана језичка писменост обухвата развој речника, разумевање говора, фонолошку осетљивост, свест о писаном језику, интересовање за књигу и позитиван однос према читању.

Припрема за читање и писање започиње много пре поласка у школу и подразумева да дете буде окружено књигама, да му се често чита и да се постепено упознаје са основним карактеристикама штампаног текста, као што су смер читања, раздвајање речи белинама и функција писаног језика. Истовремено, припрема за писање обухвата развој графомоторичких способности, правилно држање прибора за писање и увежбавање основних линијских покрета. Истраживања показују да развијена рана писменост има значајан утицај на каснији школски успех, нарочито у области читања, математике и природних наука (Николић и Миленковић, 2019b).

Истраживања доследно показују да деца која улазе у школу са развијеним предчиталачким вештинама — богатим речником, развијеном фонолошком свешћу, разумевањем функције писаног језика — брже и лакше усвајају технику читања и писања, имају боље школско постигнуће и развијају стабилнију читалачку мотивацију (Николић и Миленковић, 2019a; Ćalasan, 2023).

2. Предчиталачке вештине као основа ране писмености

Предчиталачке вештине представљају темељ за касније усвајање читања и писања и чине један од најважнијих сегмената ране језичке писмености. Чудина-Обрадовић (2008) истиче да се оне јављају већ између друге и треће године живота, када дете почиње да уочава да писани текст има значење и функцију. У овом периоду дете развија основну свест о писаном језику, препознаје да одрасли читају „са разлогом“, да текст носи поруку и да је писмо средство комуникације.

Предчиталачке вештине обухватају сазнања и способности које се развијају у свести детета знатно пре формалног учења читања и писања. Оне укључују разумевање функције писаног језика, појмове о техничким карактеристикама писма, развијену фонолошку и фонемску свест, као и успостављање везе између гласа и слова. Развој ових вештина одвија се постепено – од препознавања сврхе читања у раном узрасту до потпуне спремности за усвајање читања у периоду пред полазак у школу (Николић и Миленковић, 2019b).

У предчиталачке вештине спадају:

- Свест о функцији писаног језика (разумевање да писмо служи за комуникацију и преношење порука) - Посебно је значајно да дете разуме функционалну улогу писаног језика, односно да читање служи преношењу порука, информација и значења, а не само усвајању технике читања.
- Свест о техничким карактеристикама писма (смер читања, разликовање слова, корице књиге, почетак и крај текста) - Разумевање техничких карактеристика писма, као што су смер читања и структура текста, развија се кроз посматрање одраслих и заједничко читање, а представља важну основу за касније самостално читање.
- Фонолошка и фонемска свест (уочавање риме, почетних и завршних гласова, растављање речи на гласове, спајање гласова у речи) - Познавање слова није довољно за успешно читање уколико није развијена фонолошка свест, јер управо она омогућава разумевање гласовне структуре речи.

- Развој речника и разумевање говора - Развој речника има кључну улогу у разумевању прочитаног текста, јер деца са богатијим речником лакше повезују значења и брже обрађују информације током читања.
- Интересовање за књигу, причу и симболе - Позитиван емоционални однос према књизи и читању представља важан предуслов успешног описмењавања, јер мотивација значајно утиче на упорност и интересовање детета за читање.
- Веза глас – слово - Успостављање везе између гласа и слова представља завршну фазу развоја предчиталачких вештина и треба да буде засновано на претходно развијеној фонолошкој свести, како би се избегло механичко и неразумевајуће читање (Николић и Миленковић, 2019b).

Николић и Миленковић (2019a) наглашавају да су фонолошка свест и богатство речника најјачи предиктори успешног каснијег читања. Ауторке истичу да „фонолошка свест представља круцијалну предвештину читања“, јер управо она омогућава детету да разуме да се речи могу раставити на мање звучне јединице и да се те јединице могу поново спојити у целину. Њихово истраживање показује да деца која су у предшколском периоду подстицана кроз активности римовања, алитерације, препознавања гласова и слушања прича, касније брже савладавају технику читања и имају боље разумевање текста.

Оне наводе да су „вежбе фонолошке свести, као што су сегментација речи, препознавање почетног гласа и римовање, директно повезане са лакшим усвајањем читања у првом разреду“ (Николић и Миленковић, 2019a:128). Ово је посебно значајно јер показује да фонолошка свест није само једна од компоненти ране писмености, већ њен централни механизам.

Поред фонолошке свести, ауторке истичу и значај богатог речника. Деца која имају развијенији речник лакше разумеју текст, брже повезују нове информације и успешније декодирају речи. Николић и Миленковић (2019a) наглашавају да „богатство речника, уз предвештине читања, утиче на брзину савладавања читања и разумевање прочитаног текста“, што значи да је развој речника један од најважнијих задатака у предшколском периоду.

Ћаласан (2023) истиче да васпитачи у пракси најчешће подстичу предчиталачке вештине кроз драматизацију, препричавање, слободно изражавање, разговор о тексту

и визуелним садржајима, што значајно доприноси развоју речника и разумевања. Ове активности омогућавају деци да активно користе језик, да га истражују и да кроз игру развијају свест о речима и њиховом значењу.

Николић и Миленковић (2019а) додатно наглашавају да је развој предчиталачких вештина најуспешнији када се активности спроводе систематично и континуирано. Оне истичу да „активности фонолошке свести треба спроводити два до три пута недељно, у кратким, али структурираним сесијама“, јер управо редовност и постепено напредовање доводе до стабилног развоја предвештина читања.

Такође, ауторке указују да је неопходно да активности буду забавне, засноване на игри и прилагођене узрасту, јер деца најбоље уче када су мотивисана и када је учење повезано са њиховим интересовањима. Ово је у потпуности у складу са савременим програмским основама предшколског васпитања, које наглашавају значај игре као главног начина учења у раном детињству.

Предчиталачке вештине представљају темељ ране језичке писмености и кључни фактор успешног каснијег читања. Њихов развој зависи од богатог језичког окружења, подстицајних активности у вртићу и породици, као и од систематског рада на фонолошкој свести и речнику. Управо зато је сарадња породице и предшколске установе од пресудног значаја за подстицање ових вештина.

2.1. Фонолошка свест као кључна компонента ране писмености

Фонолошка свест, као способност уочавања и манипулисања звуковима у речи, препозната је као један од најјачих и најпоузданијих предиктора успешног читања (Николић и Миленковић, 2019а; Ćudina-Obradović, 2004). Она представља основу на којој се гради разумевање односа између усменог и писаног језика и има кључну улогу у процесу описмењавања. За разлику од механичког препознавања слова, фонолошка свест омогућава детету да разуме унутрашњу структуру речи и да схвати да се речи састоје од мањих звучних јединица које се могу анализирати и комбиновати.

Фонолошка свест подразумева способност детета да уочи и анализира гласовну структуру речи, да препозна риму, издваја почетне и завршне гласове, раставља речи на слоге и појединачне гласове, као и да спаја гласове у целине. Ове способности не

развијају се спонтано код све деце истим темпом, већ захтевају систематичан и континуиран подстицај. Николић и Миленковић (2019a) истичу да деца која су у предшколском периоду редовно укључивана у језичке игре и активности усмерене на развој фонолошке свести показују мање тешкоћа у почетном читању и лакше успостављају везу између гласа и слова.

Ауторке наглашавају да познавање слова само по себи није довољно за успешно читање уколико није развијена фонолошка свест. Деца код које ова способност није довољно развијена често читају механички, погађају речи или имају потешкоће у разумевању прочитаног текста. Насупрот томе, деца са развијеном фонолошком свешћу лакше декодирају речи, читају сигурније и показују боље разумевање текста, што потврђује централну улогу ове вештине у процесу ране писмености (Николић и Миленковић, 2019a).

Развој фонолошке свести одвија се постепено и обухвата више нивоа, почев од уочавања риме и ритма у језику, преко препознавања слогова, до анализе појединачних гласова у речи. Корисни поступци за развој фонолошке свести укључују игре риме, алитерације, препознавање почетних и завршних гласова, растављање речи на гласове, спајање гласова у речи, као и употребу песмица, бројалица и говорних игара. Ове активности су нарочито ефикасне када су прилагођене узрасту детета, засноване на игри и реализоване у подстицајној и опуштеној атмосфери.

Чудина-Обрадовић (2004) истиче да развој гласовне осетљивости код неке деце може трајати и до четвртог разреда основне школе, што указује на то да подршка развоју фонолошке свести не сме бити ограничена само на предшколски период. Напротив, неопходна је дуготрајна и континуирана подршка, како у предшколској установи, тако и у породичном окружењу. Ово додатно наглашава значај сарадње породице и вртића у стварању језички богатог окружења које ће омогућити стабилан и постепен развој ове кључне предчиталачке вештине.

Развијена фонолошка свест представља темељ на којем се гради успешно усвајање читања и писања и један је од најважнијих показатеља спремности детета за формално описмењавање. Њено систематско подстицање у раном детињству значајно доприноси лакшем савладавању технике читања, бољем разумевању текста и позитивном односу према писаном језику.

2.2. Улога сликовнице у развоју ране писмености и фонолошке свести

Сликовница представља један од најмоћнијих педагошких ресурса за подстицање ране језичке писмености, јер омогућава истовремено деловање на више компоненти језичког развоја, међу којима посебно место заузима развој фонолошке свести. Као прва књига са којом се дете сусреће, сликовница ствара природан и емоционално подржавајући контекст за упознавање са звуковном структуром језика, ритмом, римом и звучним обрасцима. Ћалан (2023) истиче да сликовница подстиче развој пажње, памћења, опажања, речника и разумевања, али и да представља важан медиј за развој предчиталачких вештина, укључујући и фонолошку свест.

Фонолошка свест, као способност уочавања и манипулисања звуковима у речи, не развија се изоловано, већ кроз богата језичка искуства у којима дете активно слуша, говори и учествује у дијалогу. Сликовнице, посебно оне са римом, понављањем, звучним играма и јасном ритмичком структуром, омогућавају детету да спонтано уочава звучне сличности и разлике између речи. Ћудина-Обрадовић (2004, 2008) наглашава да управо оваква искуства доприносе развоју гласовне осетљивости и представљају важну основу за касније усвајање читања.

Посебан значај у том процесу има дијалогско читање, као интерактивни облик рада са сликовницом. Кроз дијалогско читање, дете није пасивни слушалац, већ активан учесник који описује, именује, поставља питања, предвиђа и повезује звучне елементе језика. Whitehurst и Lonigan (2002) истичу да интерактивно читање значајно доприноси развоју фонолошке свести, речника и разумевања, јер омогућава детету да се фокусира на структуру речи, звук и значење у исто време. Кроз разговор о рими, понављање речи и истицање почетних гласова, сликовница постаје средство за систематско, али ненаметљиво подстицање фонолошке свести.

Николић и Миленковић (2019а) указују да су активности као што су римовање, препознавање почетних и завршних гласова и слушање прича снажно повезане са каснијим успехом у читању. Управо сликовница представља природан оквир у којем се ове активности могу реализовати кроз игру и дијалог, без формалног увежбавања.

Када дете током читања препозна риму, понавља одређене звучне обрасце или издваја гласове у речима, оно развија способност анализе гласовне структуре језика, што је суштинска компонента фонолошке свести.

У духу концепције програма *Године узлета* (2018), сликовница се посматра као медиј који омогућава активно учешће детета, дијалог и континуитет искустава између породичног и институционалног окружења. Читање сликовница у вртићу повезује се са деčјим интересовањима и пројектним активностима, док се истовремено подстиче наставак читања у породичном окружењу. Оваква повезаност омогућава да се подстицање фонолошке свести одвија континуирано, кроз свакодневне ситуације које су детету смислене и пријатне.

Улога родитеља у овом процесу је од пресудног значаја. Када родитељи читају деци сликовнице, скрећу пажњу на звучне елементе језика, подстичу дете да понавља речи, уочава риме или издваја почетне гласове, они директно доприносе развоју фонолошке свести. Васпитачи, са друге стране, имају улогу да родитељима понуде смернице и примере како да читање сликовница учине језички подстицајним, чиме се јача партнерство породице и предшколске установе.

Сликовница, стога, има централну улогу у подстицању фонолошке свести као кључне компоненте ране писмености. Кроз пажљиво одабране и осмишљено коришћене сликовнице, деца стичу прва искуства у уочавању и анализи звуковне структуре језика, што представља чврст темељ за касније успешно усвајање читања и писања.

3. Улога породице у развоју ране језичке писмености

Породица представља прву и најважнију средину у којој дете стиче основна искуства неопходна за развој језичких компетенција и ране језичке писмености. У породичном окружењу дете се по први пут сусреће са говором као средством комуникације, са писаним језиком као носиоцем значења, као и са моделима понашања који обликују његов однос према читању и учењу. Истраживања указују да су квалитет породичне комуникације, доступност књига и сликовница, као и учесталост заједничког читања, снажни предиктори каснијег успеха у читању и школском учењу (Čudina-Obradović, 1999; Lancy, 1994).

Чудина-Обрадовић наглашава да су ограничења у развоју језика најчешће последица „ограниченог говорног обрасца, ограничених могућности стицања разноврсног искуства... те сиромаштва комуникације између детета и одраслих“ (1999:195–196). Овакви услови могу довести до сиромашног речника, недовољно развијеног разумевања говора и слабије мотивисаности за активности које укључују језик и текст. Насупрот томе, подстицајно породично окружење карактеришу богата и разноврсна вербална интеракција, свакодневно читање, разговори о причама и догађајима, доступност књига и сликовница, као и моделовање позитивног односа према читању. У таквом окружењу дете има прилику да активно учествује у комуникацији, да поставља питања, изражава мишљење и постепено развија разумевање функције писаног језика.

Иако дете не мора да научи да чита и пише пре поласка у школу, од изузетног је значаја да се његово интересовање за писани језик не сузбија. Напротив, потребно је подстицати радозналост и природну жељу детета да истражује књиге, слова и приче. Читање прича, разговори о садржају текста, именовање предмета и појава, као и језичке игре у породичном окружењу доприносе развоју речника, разумевања и позитивног односа према књизи. Ове активности омогућавају детету да језик доживи као средство игре, истраживања и заједничког доживљаја, а не као формалну обавезу. Управо породица, као примарна средина, има кључну улогу у подстицању предчиталачких вештина и припреми детета за формално описмењавање (Николић и Миленковић, 2019b).

Савремена истраживања додатно потврђују да родитељи имају значајан утицај на развој ране језичке писмености кроз свакодневне интеракције са дететом. Ћаласан истиче да родитељи који читају деци, разговарају о тексту и подстичу дете да поставља питања, значајно утичу на развој речника, разумевања и мотивације за читање. Она наглашава да „на развој претчитачких способности утичу и родитељи и васпитачи“ (Ћаласан, 2023:7), чиме се указује на заједничку одговорност породице и предшколске установе у стварању подстицајног језичког окружења.

Из наведеног произилази да развој ране језичке писмености није искључиво задатак образовних институција, већ процес који започиње у породици и наставља се кроз сарадњу са вртићем. Породица поставља темеље језичког развоја, док предшколска установа те темеље надограђује и систематизује, што указује на неопходност континуираног партнерства у циљу обезбеђивања оптималних услова за развој детета.

4. Сарадња породице и предшколске установе

Савремени приступи развоју ране писмености полазе од становишта да се оптималан развој детета може остварити само у условима у којима постоји континуирана, структурисана и квалитетна сарадња породице и предшколске установе. Рана писменост не развија се изоловано, већ у мрежи односа и искустава која дете стиче у различитим социјалним контекстима, пре свега у породици и вртићу. Према Чудини-Обрадовић, од тога да ли родитељи и васпитачи детету обезбеђују богато и подстицајно језичко окружење у великој мери зависи успешност у почетном читању и развоју предчиталачких вештина (Ћудина-Обрадовић, 2008: 69). Овај став подржавају и бројна домаћа истраживања која указују да је партнерство породице и предшколске установе један од најзначајнијих фактора у развоју ране језичке писмености.

У складу са концепцијом програма *Године узлета* (2018), породица се препознаје као примарна и незаменљива средина у развоју детета, док се предшколска установа схвата као простор проширивања и надоградње породичних искустава. Овај програм полази од уверења да се квалитет предшколског васпитања и образовања гради кроз заједничко учешће деце, васпитача и породица, као и кроз дијалог, узајамно

уважавање и поделу одговорности. Сарадња са породицом не посматра се као повремена активност, већ као континуиран процес који доприноси добробити детета и стварању континуитета у његовом учењу и развоју.

Сарадња породице и предшколске установе подразумева више међусобно повезаних елемената. Она обухвата редовну и отворену комуникацију о развоју детета и размену информација о његовим језичким и комуникацијским постигнућима, заједничко планирање активности које подстичу језички развој, као и укључивање родитеља у пројекте, радионице и активности читања. Посебно је значајна подршка родитељима у развоју стратегија за подстицање језичког развоја код куће, као и размена материјала, идеја и примера добре праксе. У том смислу, сарадња није једносмерна, већ подразумева партнерски однос у којем се уважавају искуства, знања и капацитети породице.

Истраживања у Србији показују да деца која имају подршку и у породици и у вртићу развијају богатији речник, стабилније предчиталачке вештине и већу мотивацију за читање (Ćalasan, 2023). Николић и Миленковић (2019а) наглашавају да иницијално праћење развоја детета и редовна комуникација са родитељима омогућавају благовремено уочавање могућих тешкоћа и планирање активности које подстичу говорно-језички развој. Ауторке истичу да „резултати тестирања треба да укажу на развојни ниво групе и индивидуална постигнућа детета“, што представља важан основ за сарадњу са породицом и заједничко планирање подршке.

У програму *Године узлета* (2018) посебно се наглашава значај континуитета искустава између породичног и институционалног окружења. Континуитет се не схвата као идентичност искустава, већ као њихова усклађеност и међусобна повезаност, како би дете могло да гради смисао и осећај сигурности. У контексту развоја ране писмености, то подразумева да активности читања, разговора и језичких игара у вртићу буду у дијалогу са искуствима која дете има код куће, као и да родитељи буду упознати са приступима и вредностима које се негују у предшколској установи.

Према истраживањима у области ране писмености, родитељи који су активно укључени у активности читања, разговоре о књигама и језичке игре у породичном окружењу значајно доприносе развоју фонолошке свести, разумевања и интересовања за писани језик (Whitehurst & Lonigan, 2002; Ćudina-Obradović, 2008). У том контексту,

улога васпитача је да родитељима понуди јасне смернице, подстицајне материјале и примере активности које могу да спроводе код куће, водећи рачуна о индивидуалним потребама и могућностима детета и породице.

Сарадња породице и предшколске установе, стога, није само пожељна, већ представља кључни предуслов за развој предвештина читања и целовиту подршку дететовом језичком развоју. Када су активности у вртићу и подршка у породичном окружењу усклађене и међусобно повезане, деца показују боље резултате у областима као што су фонолошка свест, разумевање текста, богатији речник и већа читалачка самоувереност (Ćalasan, 2023; Николић и Миленковић, 2019а). На тај начин се остварује један од кључних циљева савременог предшколског васпитања и образовања – подршка добробити детета кроз заједничко учешће породице и вртића.

5. Пројектни приступ као подстицај раној језичкој писмености

Пројектни приступ у предшколском образовању представља један од најефикаснијих начина подстицања ране језичке писмености, јер омогућава деци да уче кроз истраживање, игру, дијалог и сарадњу. За разлику од унапред задатих активности, пројекти полазе од децијих интересовања, питања и искустава, чиме се ствара смислен и подстицајан контекст за развој језика. У таквом окружењу језик није само средство преношења информација, већ основно средство мишљења, планирања, заједничког деловања и изражавања.

У складу са концепцијом програма *Године узлета* (2018), пројектни приступ се заснива на активном учешћу детета, грађењу односа и заједничком конструисању знања. Овај програм наглашава да деца уче кроз искуства која су за њих смислена, кроз дијалог са вршњацима и одраслима, као и кроз истраживање окружења. Пројекти управо омогућавају такав начин учења, у којем се језик развија у природним, функционалним и комуникативним ситуацијама, а не кроз изоловано увежбавање појединачних вештина.

Током реализације пројеката деца су у сталној језичкој активности: постављају питања, износе претпоставке, описују појаве, објашњавају своја запажања, договарају се о заједничким активностима и рефлектују о сопственом искуству. Овакве

активности директно доприносе развоју речника, разумевања, усменог изражавања и способности да се мисли артикулишу у језичком облику. Поред тога, кроз драматизацију, игру улога и стварање прича, деца развијају наративне способности, што представља важну основу за касније разумевање писаног текста.

У духу програма *Године узлета* (2018), пројектни приступ омогућава и активну партиципацију породице и шире заједнице. Родитељи могу бити укључени као извори информација, сарадници у истраживању, учесници у радионицама или као подршка деци у прикупљању материјала и искустава. На тај начин се остварује континуитет између породичног и институционалног окружења, што додатно доприноси стабилном развоју језичких компетенција и јача мотивацију детета за учење и комуникацију.

Пројектни приступ, стога, представља снажан педагошки оквир за подстицање ране језичке писмености, јер омогућава да се језик развија у аутентичним, животним и деџем искуству блиским ситуацијама. Кроз пројекте, деца не само да усвајају нове речи и језичке структуре, већ уче да језик користе као средство истраживања, сарадње и стварања значења, што је у складу са савременим схватањима учења и развоја детета.

6. Претходна истраживања

Истраживања у области ране писмености доследно показују да су фонолошка осетљивост, породични контекст и квалитет језичког окружења кључни фактори успешног усвајања читања. Рани радови Bradley и Bryant (1983) представљају један од најзначајнијих доприноса овој области. Аутори су утврдили да способност категоризације звукова — нарочито препознавање риме и алитерације — има узрочно-последичну везу са каснијим успехом у читању. Њихово истраживање је прво показало да фонолошка свест није само пратећи феномен, већ предиктор и предуслов развоја читалачких вештина.

Bowey (1995) проширује ова сазнања испитујући утицај социоекономског статуса на фонолошку осетљивост и постигнућа у читању у првом разреду. Резултати показују да деца из социоекономски повољнијих средина имају развијенију

фонолошку осетљивост већ у предшколском узрасту, што се касније одражава на боље читалачке исходе. Ово истраживање наглашава важност квалитета језичког окружења у породици, али и потребу да предшколске установе компензују разлике које настају услед социоекономских фактора.

У регионалном контексту, Чудина-Обрадовић (1999) истиче да је породица један од најзначајнијих чинилаца у развоју когнитивних способности и читања. Ауторка показује да деца која одрастају у подстицајном породичном окружењу — у којем се чита, разговара, објашњава и подстиче радозналост — развијају богатији речник, боље разумевање и стабилније предчиталачке вештине. Ово истраживање је посебно важно јер указује да сарадња породице и вртића може значајно унапредити читалачке исходе.

Gillon (2008) доприноси области кроз испитивање ефикасности интервенција фонолошке свести код деце са говорно-језичким тешкоћама. Његови резултати показују да циљане интервенције, засноване на систематским вежбама фонолошке анализе и синтезе, доводе до значајних побољшања у читању. Ово истраживање је важно јер потврђује да фонолошка свест није само природни развојни процес, већ област која се може успешно подстицати педагошким програмима.

Lancy (1994) у својој монографији о раној писмености наглашава да деца развијају читалачке компетенције много пре формалног описмењавања, кроз свакодневне интеракције, симболичку игру, гледање одраслих како читају и кроз ране контакте са књигама. Он истиче да је рана писменост културно и социјално условљена, те да је улога одраслих — и у породици и у вртићу — пресудна за развој интересовања за писани језик.

Претходна истраживања показују да су фонолошка свест, породични контекст и квалитет раних језичких искустава међусобно повезани и да заједно обликују дететову спремност за читање. Ови налази представљају теоријску основу за развој програма подстицања предвештина читања у предшколском узрасту и указују на значај сарадње породице и вртића у том процесу.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

1. Тип истраживања

Истраживање је засновано на комбинованом (мешовитом) методолошком приступу, који интегрише квантитативне и квалитативне поступке. Квантитативни део омогућава прикупљање података о ставовима и проценама већег броја васпитача, док квалитативни део пружа дубље разумевање начина на који се сарадња са породицом реализује у пракси и како се одражава на подстицање ране језичке писмености. Оваква методолошка комбинација омогућава свеобухватније и валидније сагледавање истраживаног проблема.

2. Проблем истраживања

У пракси предшколске установе уочава се да све већи број деце предшколског узраста испољава недовољно развијене сегменте ране језичке писмености, што се огледа у сиромашном речнику, тешкоћама у разумевању сложенијих говорних упутстава и смањеном интересовању за књигу и причу. Према увидима васпитача и руководиоца установе, један од кључних узрока оваквог стања јесте недовољна и недовољно структурисана сарадња породице и предшколске установе у области подстицања језичког развоја у кућним условима. Родитељи често нису сигурни на који начин могу да подрже језички развој детета, а комуникација између породице и вртића није довољно усмерена на размену конкретних стратегија, материјала и активности.

Овај проблем је значајан јер недовољно развијена рана језичка писменост представља ризик за касније школско постигнуће, развој комуникацијских компетенција и целокупно учешће детета у образовном процесу. Стога је неопходно испитати како васпитачи процењују сарадњу са родитељима, у којој мери су родитељи укључени у активности усмерене на језички развој и које су могућности за унапређење ове сарадње.

3. Предмет истраживања

Предмет истраживања обухвата испитивање улоге, квалитета и облика сарадње породице и предшколске установе у подстицању ране језичке писмености код деце предшколског узраста. Истраживање је усмерено на анализу начина на који васпитачи и родитељи заједнички доприносе развоју језичких компетенција деце, као и на утврђивање степена укључености родитеља у активности које подстичу речник, разумевање, усмено изражавање и интересовање за књигу.

Посебна пажња посвећена је идентификовању недостатака у сарадњи породице и установе, као и могућностима за њено унапређење, имајући у виду да се у пракси све чешће уочавају деца са ограниченим речником, смањеном изложеношћу књизи и тешкоћама у праћењу сложенијих говорних упутстава. У том контексту, предмет истраживања обухвата и анализу педагошке документације и процена васпитача како би се утврдило у којој мери постојећи облици сарадње подржавају развој ране језичке писмености и где се налазе потенцијални простори за унапређење.

4. Циљ истраживања

Циљ истраживања је утврдити улогу, значај и квалитет сарадње породице и предшколске установе у подстицању ране језичке писмености, као и идентификовати могућности за њено унапређење.

5. Задаци истраживања

У складу са циљем, задаци истраживања су:

- Испитати ставове васпитача о значају сарадње са родитељима у подстицању ране језичке писмености;
- Испитати у којој мери васпитачи у својој пракси подстичу рану језичку писменост деце;
- Испитати процену васпитача о укључености родитеља у активности које подстичу језички развој деце;

- Идентификовати препреке у остваривању квалитетне сарадње са родитељима;
- Испитати процене васпитача о могућностима за унапређење сарадње са родитељима у области подстицања ране језичке писмености;
- Испитати потребе васпитача за додатном подршком и унапређењем сарадње;
- Анализирати педагошку документацију у циљу сагледавања постојеће праксе сарадње са породицом.

6. Хипотезе истраживања

Општа хипотеза (X): Сарадња васпитача и родитеља значајно утиче на подстицање ране језичке писмености код деце.

Посебне хипотезе:

X1: Васпитачи имају позитивне ставове о значају сарадње са родитељима у подстицању ране језичке писмености.

X2: Васпитачи процењују да у својој пракси у значајној мери подстичу развој ране језичке писмености код деце.

X3: Васпитачи процењују да је укљученост родитеља у активности које подстичу језички развој деце недовољна.

X4: У остваривању квалитетне сарадње са родитељима присутне су одређене препреке.

X5: Постоје значајне могућности за унапређење сарадње са родитељима у области подстицања ране језичке писмености.

X6: Васпитачи имају потребу за додатном подршком у циљу унапређења сарадње са родитељима.

X7: Педагошка документација указује на постојање различитих облика сарадње са породицом у пракси.

7. Узорак истраживања

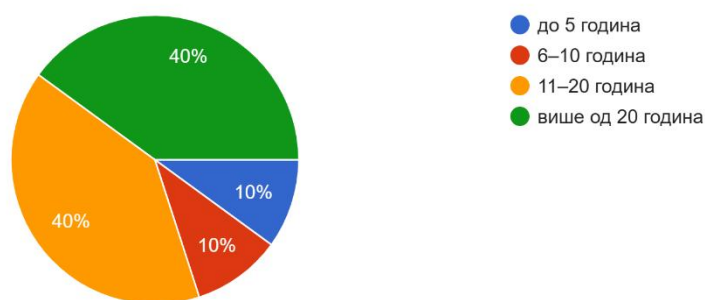
Узорак чини 30 васпитача из ПУ „Бошко Буха“ Палилула, Београд. Узорак је намерни јер су одабрани васпитачи који имају релевантно искуство у раду са децом предшколског узраста и у реализацији сарадње са породицом.

Критеријуми за укључивање у узорак били су:

- рад у групама узраста 3–6 година,
- најмање једна година радног искуства у групи,
- учешће у пројектним и програмским активностима установе.

Структура узорка према радном искуству приказана је графиконом 1, на основу којег се види да већину чине испитаници са више од 20 (40%) и између 11-20 година (40%), док су знатно мање заступљени они са 6-10 година (10%) и до 5 година радног искуства (10%).

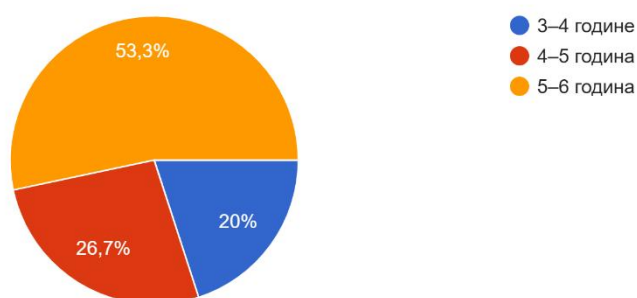
Радни стаж у предшколском образовању
30 одговора

Графикон 1 Радни стаж у предшколском васпитању и образовању

Структура узорка према узрасној групи у којој раде приказана је графиконом 2, где се уочава да су најзаступљенији из старије узрасне групе (53,3%), затим средње (26,7%) и млађе узрасне групе (20%).

Узраст деце у групи
30 одговора

Графикон 2 Узраст деце у групи

8. Методе, технике и инструменти истраживања

У истраживању су примењене методе и технике које омогућавају свеобухватно сагледавање улоге сарадње породице и предшколске установе у подстицању ране језичке писмености. Комбинација квантитативних и квалитативних поступака омогућава прикупљање података о проценама васпитача, као и увид у реалну праксу кроз анализу педагошке документације.

1. Методе истраживања

1.1. Дескриптивна метода - Дескриптивна метода примењена је ради описивања стања у пракси, ставова и процена васпитача о сарадњи са породицом у области подстицања ране језичке писмености. Ова метода омогућава систематично прикупљање података о учесталости, облицима и квалитету сарадње, као и о уоченим потребама за њеним унапређењем.

1.2. Метода анализе садржаја - Метода анализе садржаја коришћена је за испитивање педагошке документације (пројектних прича). Ова метода омогућава идентификовање образаца, учесталости и начина укључивања родитеља у активности усмерене на подстицање језичке писмености, као и процену усклађености планираних и реализованих активности са циљевима језичког развоја.

2. Технике истраживања

2.1. Анкетирање - Анкетирање је примењено као техника прикупљања квантитативних података од васпитача. Ова техника омогућава добијање података о њиховим проценама, искуствима, ставовима и предлозима у вези са сарадњом са породицом. Анкетирање је спроведено анонимно, што доприноси искрености и поузданости добијених одговора.

2.2. Анализа педагошке документације - Анализа педагошке документације примењена је као техника у оквиру методе анализе садржаја. Ова техника омогућава увид у реално стање сарадње са породицом, учесталост активности, улогу родитеља, као и усклађеност документације са потребама развоја ране језичке писмености. Анализа документације допуњује податке добијене анкетирањем и омогућава проверу усклађености између планираног и реализованог.

3. Инструменти истраживања

3.1. Анкетни упитник за васпитаче - Анкетни упитник је основни инструмент за прикупљање квантитативних података. Садржи затворена, полузатворена и отворена питања која обухватају следеће области:

- облици и учесталост сарадње са породицом,
- процена ангажовања родитеља у подстицању језичке писмености,
- препреке у сарадњи,
- предлози за унапређење сарадње.

Инструмент је конструисан тако да омогућава статистичку обраду и интерпретацију података.

3.2. Протокол за анализу педагошке документације - Као инструмент за анализу садржаја коришћен је протокол за анализу педагошке документације, који садржи унапред дефинисане категорије и индикаторе. Анализира се 6 пројектних прича.

Протокол омогућава систематично праћење:

- учесталости укључивања родитеља,
- типова активности у којима родитељи учествују,
- улоге родитеља у активностима,
- усклађености активности са циљевима развоја ране језичке писмености,
- видљивих исхода и примера добре праксе.

Овај инструмент омогућава да анализа буде структурисана, поуздана и упоредива са налазима добијеним анкетирањем.

9. Поступци обраде података

Квантитативни подаци биће обрађени применом:

- дескриптивне статистике (фреквенције, проценти, средње вредности),
- табеларних и графичких приказа,

Квалитативни подаци биће анализирани применом:

- тематске анализе,
- категоризације садржаја,
- идентификовања образаца и понављајућих тема.

Ови налази биће коришћени за продубљивање и интерпретацију квантитативних резултата.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

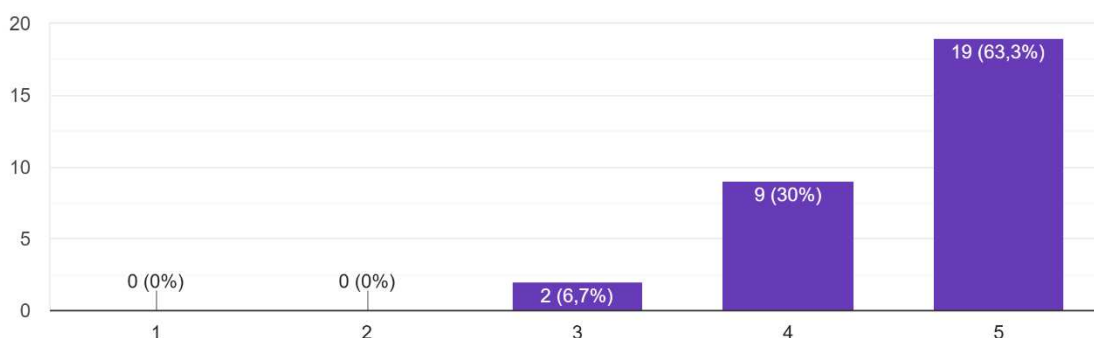
1. Ставови васпитача о значају сарадње са родитељима у подстицању ране језичке писмености

Први задатак је био да се утврде ставови васпитача о значају сарадње са родитељима у подстицању ране језичке писмености.

Са тврдњом да је сарадња са родитељима континуирана и редовна у потпуности се слаже 63,3% васпитача, делимично се слаже 30% и 6,7% није сигурно (графикон 3).

Сарадња са родитељима је континуирана и редовна.

30 одговора

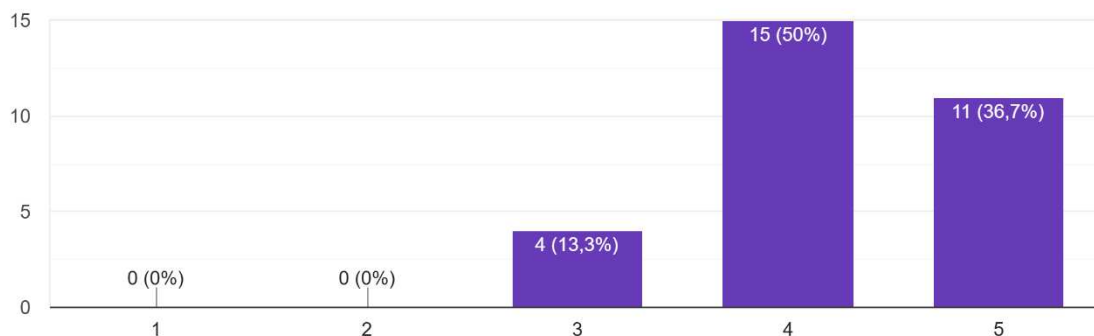

Графикон 3 Сарадња са родитељима је континуирана и редовна

Са тврдњом да је комуникација отворена и конструктивна сложило се у потпуности 36,7%, а делимично 50%, док је 13,3% неодлучно (графикон 4)

Комуникација са родитељима је отворена и конструктивна.

30 одговора

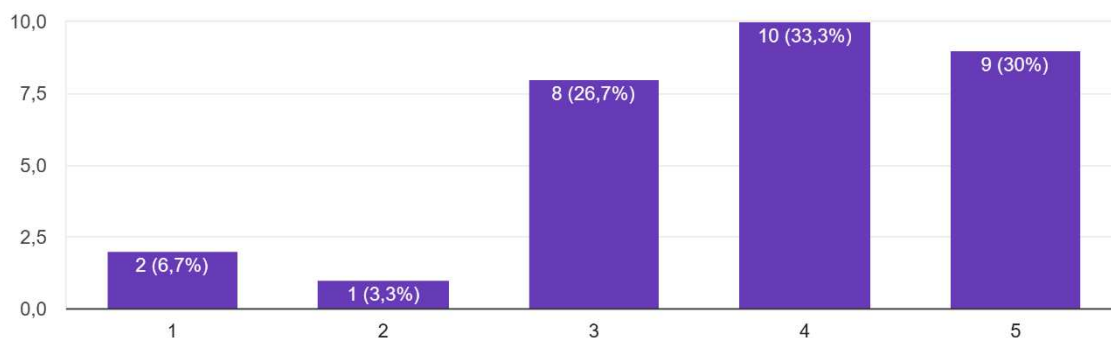

Графикон 4 Отворена и конструктивна комуникација с родитељима

Са тврдњом да постоји потреба за унапређењем сарадње у области језичке писмености, у потпуности се слаже 30%, делимично се слаже 33% и није сигурно 26,7%. делимично се не слаже 3,3% и уопште се не слаже 6,7% (графикон 5).

Постоји потреба за унапређењем сарадње са породицом у области језичке писмености.

30 одговора

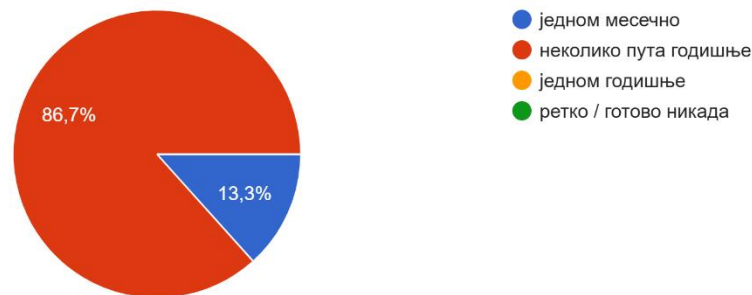
Графикон 5 Потреба за унапређењем сарадње са породицом у области језичке писмености

Постављена је хипотеза: Васпитачи имају позитивне ставове о значају сарадње са родитељима у подстицању ране језичке писмености. На основу резултата истраживања, ова хипотеза је потврђена. Васпитачи у великој мери препознају значај сарадње са породицом и истичу њену улогу у подстицању језичког развоја деце.

2. Подстицање ране језичке писмености од стране васпитача

Други задатак је био да васпитачи процене у којој мери подстичу рану језичку писменост у вртићу. На питање колико често реализују такве активности у којима учествују родитељи, већина се изјаснила да то чини неколико пута годишње (86,7%) док 13,3% то чини једном месечно (графикон 6).

Колико често реализујете активности у којима учествују родитељи?
30 одговора

Графикон 6 Учесталост реализације активности за подстицање ране писмености у сарадњи са родитељима

Наредно питање је било које активности сматрају најефикаснијим за подстицање језичке писмености у сарадњи са породицом. Питање је било отвореног типа, васпитачи су наводили више активности, а одговори су тематски груписани (табела 1). Као најефикаснију сматрају читање и рад са књигом, затим активности за развој говора и комуникације, радионице и организоване активности и укључивање родитеља. Мањи проценат је навео креативно изражавање и причање (9,6%), а уочили су и значај активности за моторички развој (5,8%) и стручну подршку логопеда (5,8%).

Табела 1 Најефикасније активности за подстицање ране језичке писмености у сарадњи са родитељима

Категорија	f	%	Пример
Читање и рад са књигом	11	21.2%	„Читање бајки пред спавање“
Развој говора и комуникације	9	17.3%	„Свакодневна комуникација и описивање догађаја“
Радионице и организоване активности	8	15.4%	„Радионице, едукативни семинари и презентације на тему ране писмености“
Језичке и предчиталачке игре	7	13.5%	„Игре словима и гласовима“
Укључивање родитеља	6	11.5%	„Примери игара и задаци за рад код куће“
Креативно изражавање и причање	5	9.6%	„Смишљање прича и приче у сликама“
Моторички развој	3	5.8%	„Вежбе ситне моторике и графомоторике“
Стручна подршка (логопед)	3	5.8%	„Логопедске вежбе и посете логопеда“
Укупно	52	100%	

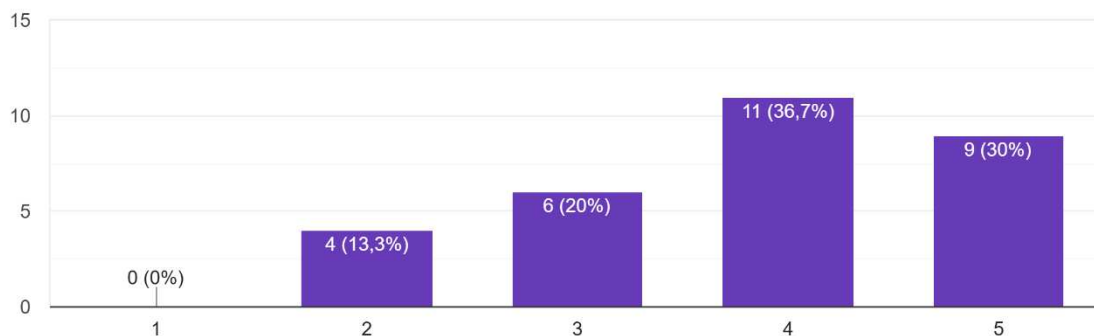
Друга хипотеза је гласила: Васпитачи процењују да у својој пракси у значајној мери подстичу развој ране језичке писмености код деце. Ова хипотеза је потврђена. Анализа показује да васпитачи реализују разноврсне активности које подстичу развој речника, фонолошке свести, усменог изражавања и интересовања за писани језик.

3. Процена укључености родитеља

Са тврдњом да родитељи показују интересовање за активности које подстичу језички развој детета у потпуности се слаже 30% , делимично се слаже 36,7%, није сигурно 20% и делимично се не слаже 13,3% (графикон 7).

Родитељи показују интересовање за активности које подстичу језички развој детета.

30 одговора

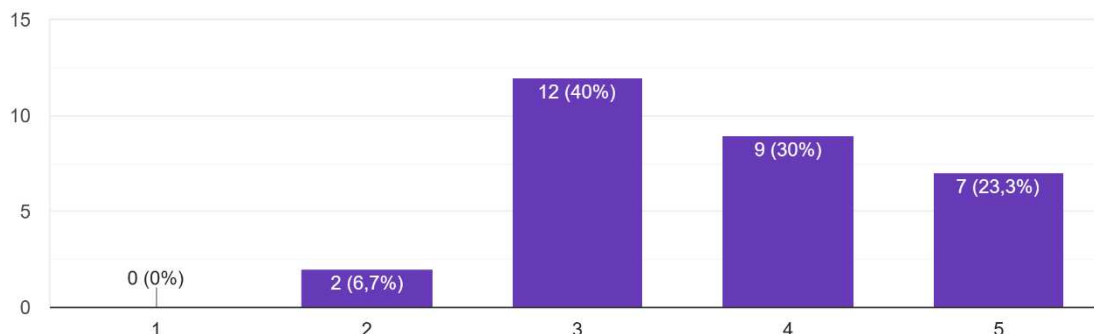

Графикон 7 Интересовање родитеља за активности које подстичу језички развој детета

Са тврдњом да родитељи активно учествују у планираним активностима у вртићу у потпуности се сложило 23,3%, делимично се сложило 30%, а највећи проценат чине они који нису сигурни (40%) (графикон 8).

Родитељи активно учествују у планираним активностима у вртићу.

30 одговора

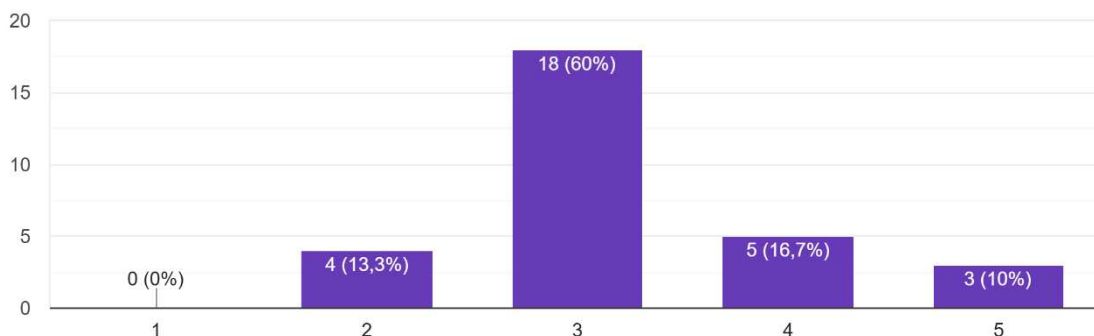

Графикон 8 Активно учешће родитеља у планираним активностима у вртићу

Код тврдње да родитељи подстичу дете да слуша приче и чита књиге код куће, највећи проценат васпитача није сигуран (60%), 16,7% се делимично слаже, 13,3% се делимично не слаже и само 10% се слаже у потпуности (графикон 9).

Родитељи подстичу дете да слуша приче и чита књиге код куће.

30 одговора

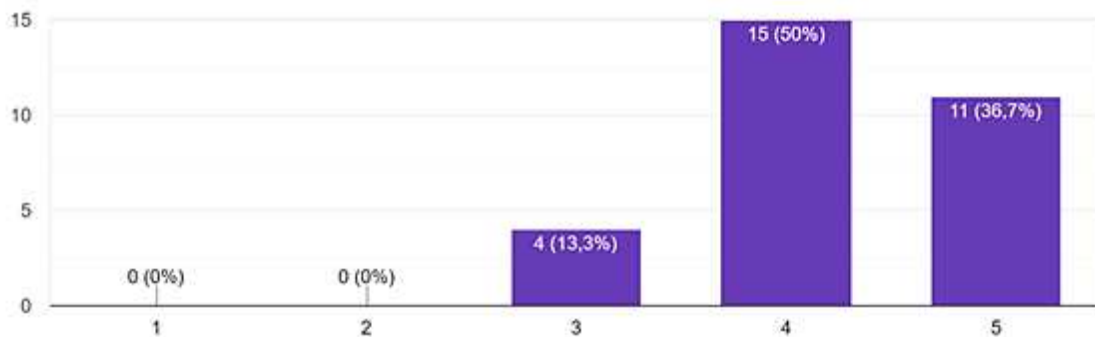

Графикон 9 Родитељи подстичу дете да слуша приче и чита књиге код куће

Са тврдњом да родитељи подржавају развој речника кроз разговор, описивање, постављање питања у потпуности се слаже 36,7%, делимично се слаже 50% и неодлучно је 13,3% васпитача (графикон 10).

Родитељи подржавају развој речника кроз разговор, описивање, постављање питања

30 одговора

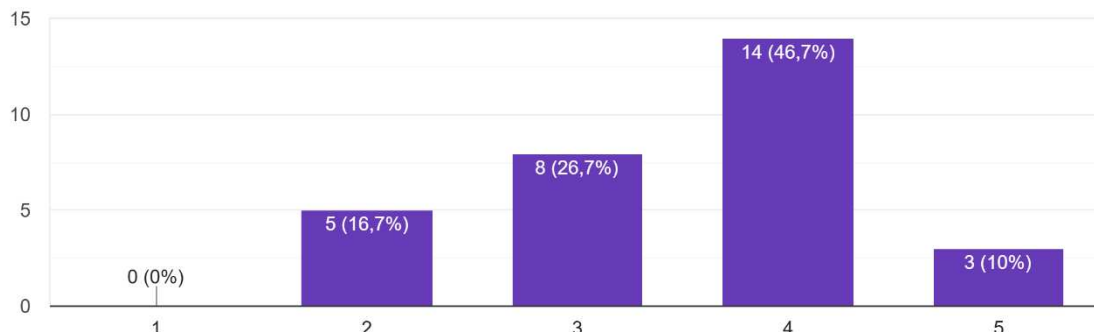

Графикон 10 Родитељи подржавају развој речника кроз разговор, описивање, постављање питања

Доста висок степен слагања се уочава и код тврдње да родитељи сарађују у активностима које васпитачи предлажу за кућно окружење. Скоро половина (46,7%) се делимично слаже и 10% се слаже у потпуности, мада је присутан и већи проценат оних који нису сигурни у то (26,7%) и 16,7% је оних који се само делимично слажу (графикон 11).

Родитељи сарађују у активностима које предлагате за кућно окружење.

30 одговора

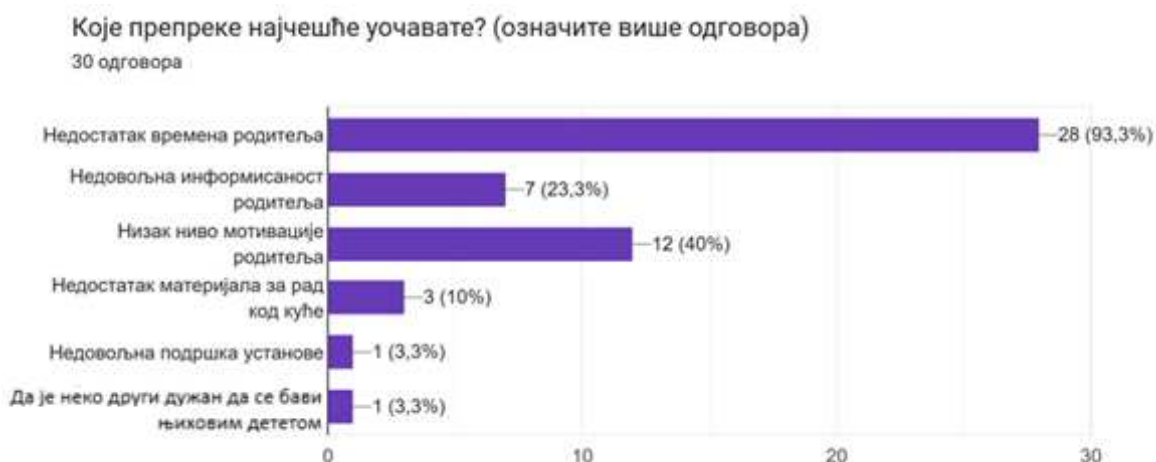

Графикон 11 Родитељи сарађују у активностима које васпитачи предлажу за кућно окружење

Трећа хипотеза је била: Васпитачи процењују да је укљученост родитеља у активности које подстичу језички развој деце недовољна. Ова хипотеза је делимично потврђена. Иако документација указује на различите облике сарадње и укључености родитеља, резултати истраживања показују да васпитачи и даље уочавају простор за веће и квалитетније укључивање родитеља.

4. Идентификовање препрека у остваривању квалитетне сарадње са родитељима

Четврти задатак је био да се идентификују препреке у остваривању квалитетне сарадње са родитељима. Резултати показују да васпитачи као најчешћу препреку у сарадњи са родитељима издвајају недостатак времена родитеља, што је навело 28 испитаника (93,3%). Следећа значајна препрека је низак ниво мотивације родитеља, коју је означило 12 испитаника (40%). Такође, недовољну информисаност родитеља као проблем наводи 7 испитаника (23,3%). Знатно мањи број испитаника указује на недостатак материјала за рад код куће (3 испитаника; 10%). Као најређе препреке издвајају се недовољна подршка установе и став да „неко други треба да се бави децом“, које је навео по 1 испитаник (3,3%) (графикон 12).

Графикон 12 Перцепција најчешћих препрека у сарадњи са родитељима на развоју ране језичке писмености

Четврта хипотеза је гласила: У остваривању квалитетне сарадње са родитељима присутне су одређене препреке. Ова хипотеза је потврђена. Васпитачи указују на различите изазове, као што су недовољна заинтересованост појединих родитеља, временска ограничења и неуједначен ниво укључености.

5. Перцепција васпитача о могућности за унапређење сарадње

Пети задатак је био да се испитата процена васпитача о могућностима за унапређење сарадње са родитељима у области подстицања ране језичке писмености. Питање је било отвореног типа. Одговори су приказани у табели 2.

Табела 2 Перцепција васпитача о могућности за унапређење сарадње

Категорија	Пример одговора	f	%
Радионице и едукације	„Радионице, едукативни семинари и презентације на тему ране писмености“	10	26.3%
Комуникација (квалитет и учесталост)	„Редовна и отворена комуникација (састанци, вибер/мејл групе)“	7	18.4%
Укључивање родитеља у активности	„Укључивање родитеља у васпитно-образовни рад и пројекте“	6	15.8%
Подршка родитељима за рад код куће	„Давање јасних смерница и задатака који се реализују у породичном окружењу“	5	13.2%

Категорија	Пример одговора	f	%
Сарадња са стручњацима	„Организовање радионица које реализује логопед“	3	7.9%
Ресурси и организација окружења	„Формирање библиотеке у вртићу доступне родитељима“	3	7.9%
Подизање свести родитеља	„Подстицање родитеља и упознавање са значајем развоја предчиталачких вештина“	2	5.3%
Општи/непрецизни одговори	„Све што примењујемо има ефекта“	2	5.3%
Укупно		38	100%

Резултати приказани указују да васпитачи као најзначајнији начин унапређења сарадње са родитељима виде организовање радионица и различитих облика едукације ($f = 10$; 26,3%). Овај налаз показује да васпитачи препознају потребу за систематским оснаживањем родитеља кроз стицање конкретних знања и вештина у области подстицања ране језичке писмености. Следећа по учесталости је категорија која се односи на квалитет и учесталост комуникације ($f = 7$; 18,4%), што указује на значај континуиране, отворене и двосмерне размене информација између породице и предшколске установе. Такође, значајан број одговора односи се на већу укљученост родитеља у васпитно-образовни процес ($f = 6$; 15,8%), што подразумева њихово активно учешће у активностима, пројектима и свакодневном животу групе. Категорија која се односи на подршку родитељима за рад у кућном окружењу ($f = 5$; 13,2%) указује на потребу да родитељи добију јасне смернице и конкретне активности које могу примењивати у свакодневној интеракцији са дететом. Мање заступљене, али значајне, јесу категорије које се односе на сарадњу са стручњацима ($f = 3$; 7,9%) и обезбеђивање ресурса и подстицајног окружења ($f = 3$; 7,9%), што указује на потребу за широм институционалном подршком.

Најмање заступљене категорије односе се на подизање свести родитеља ($f = 2$; 5,3%) и опште, недовољно прецизиране одговоре ($f = 2$; 5,3%), што може указивати на то да већина васпитача има релативно јасно дефинисане предлоге за унапређење сарадње.

Пета хипотеза је: Постоје значајне могућности за унапређење сарадње са родитељима у области подстицања ране језичке писмености. Ова хипотеза је потврђена. Резултати указују на потребу и могућност унапређења сарадње кроз

разноврсније облике комуникације, радионице, саветовалишни рад и укључивање родитеља у активности.

6. Потребе васпитача за додатном подршком и унапређењем сарадње

Шести задатак је био да се испитају потребе васпитача за додатном подршком и унапређењем сарадње. Питање је било отвореног типа, одговори су приказани у табели 3.

Табела 3 Потребе васпитача за додатном подршком и унапређењем сарадње

Категорија потреба	Пример одговора	f	%
Стручна усавршавања и обуке	„Потребне су нам конкретне обуке са примерима активности које можемо применити у раду са родитељима.“	9	30.0%
Подршка стручних сарадника (логопед, психолог)	„Већа подршка логопеда и психолога у раду са децом и саветовању родитеља.“	6	20.0%
Практични материјали и смернице	„Потребни су нам готови материјали и јасне смернице које можемо давати родитељима за рад код куће.“	5	16.7%
Унапређење комуникацијских вештина	„Обуке за ефикасну комуникацију са родитељима, посебно у осетљивим ситуацијама.“	4	13.3%
Временска и организациона подршка	„Потребно је више времена и боља организација како бисмо могли квалитетно да сарађујемо са родитељима.“	3	10.0%
Дигитални алати и ресурси	„Подршка у коришћењу дигиталних алата за комуникацију и размену материјала са родитељима.“	2	6.7%
Јачање партнерских односа са родитељима	„Потребна нам је подршка у изградњи поверења и партнерског односа са родитељима.“	1	3.3%
Укупно		30	100%

Резултати показују да васпитачима највише недостаје стручна и практична подршка у раду са родитељима, што се види из доминације категорије стручна

усавршавања и обуке (30%). Ово указује да постоји изражена потреба за систематичним, добро осмишљеним програмима професионалног развоја који нуде конкретне примере, технике и активности применљиве у свакодневnoj пракси.

На другом месту је потреба за подршком стручних сарадника (20%), што говори да васпитачи препознају значај мултидисциплинарног приступа, посебно у раду са децом која имају развојне, говорне или емоционалне изазове. Ово је важан сигнал да институције треба да обезбеде већу доступност логопеда, психолога и других стручњака.

Категорије практични материјали и смернице (16.7%) и унапређење комуникацијских вештина (13.3%) додатно потврђују да васпитачима недостају конкретни алати за рад са родитељима — од јасних упутстава за активности код куће до техника за вођење осетљивих разговора. Потребе које се односе на временску и организациону подршку (10%) указују на структурне изазове у систему: ограничено време, преоптерећеност и недовољно простора за квалитетну сарадњу са породицом.

Најмање заступљене, али и даље значајне, јесу потребе за дигиталним алатима (6.7%) и јачањем партнерских односа са родитељима (3.3%). Оне показују да се сарадња са родитељима све више одвија у дигиталном окружењу, али и да је неопходно радити на поверењу и партнерству као темељу успешне комуникације у циљу развоја ране језичке писмености.

Шеста хипотеза је: Васпитачи имају потребу за додатном подршком у циљу унапређења сарадње са родитељима. Ова хипотеза је потврђена. Васпитачи исказују потребу за додатним стручним усавршавањем, разменом примера добре праксе и конкретним моделима сарадње са породицом.

7. Анализира педагошке документације у циљу сагледавања постојеће праксе сарадње са породицом

Седми задатак је био да се анализира педагошка документација у циљу сагледавања постојеће праксе сарадње са породицом. Анализа је спроведена на основу унапред дефинисаних индикатора (Прилог 2), који обухватају: комуникацију и

учешће родитеља, подршку породице језичком развоју, карактер активности и видљивост напредовања деце.

Пројекат „Од гласа до слова“

Анализа показује да је сарадња са родитељима у овом пројекту била континуирана и систематично планирана. Родитељи су редовно информисани путем Вибер групе, паноа и непосредне комуникације, а истовремено су били активно укључени у реализацију активности кроз доношење материјала, књига и учешће у кућним активностима.

Подршка породице језичком развоју огледа се у заједничком читању, разговорима о словима и активном укључивању деце у активности код куће. Деца су доносила радове настале у сарадњи са родитељима, што указује на континуитет учења између вртића и породице.

Активности реализоване у оквиру пројекта подстицале су развој речника, слушање, разумевање и усмено изражавање, као и интересовање за књигу. Документација (фотографије, продукти и искази деце) јасно показује напредак у области језичког развоја.

Слика 1 Сарадња са породицом, активности у кућном окружењу

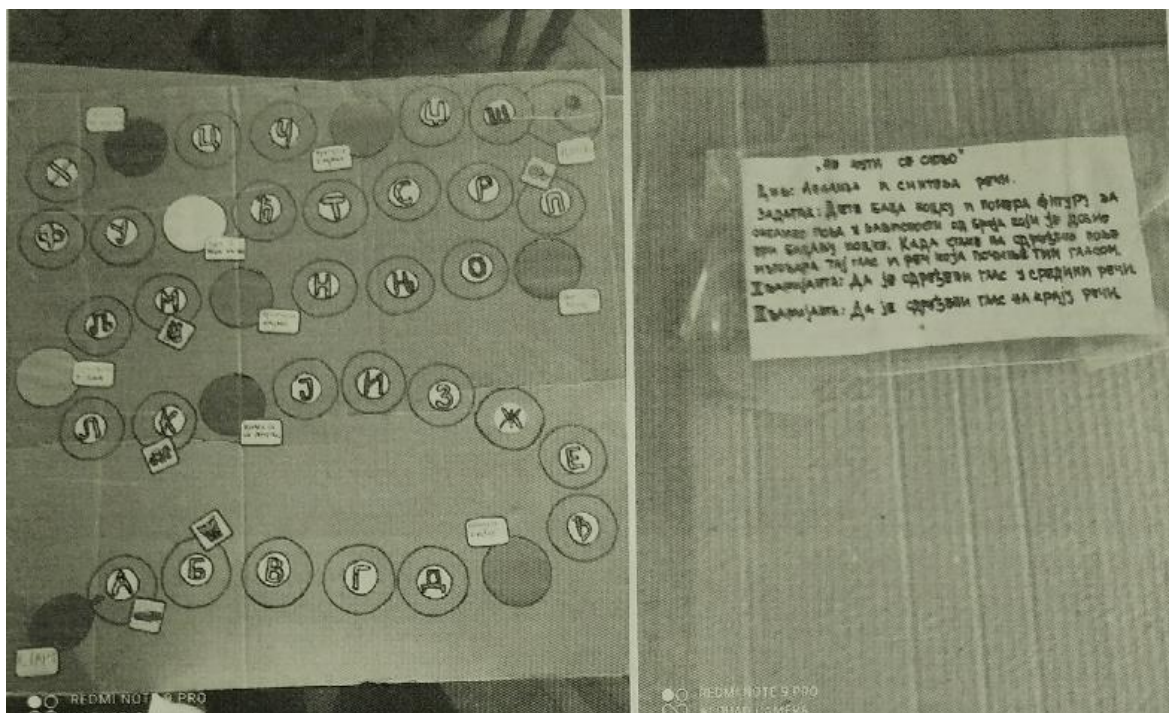
Општа оцена: Сарадња са породицом је изузетно развијена и представља пример добре праксе у подстицању ране писмености.

Пројекат „Које је ово слово“

У овом пројекту сарадња са родитељима је такође била континуирана и подстицајна. Родитељи су били информисани о активностима и активно укључени кроз доношење материјала, предлагање игара и подршку деци у кућном окружењу.

Посебно је значајно што се уочава иницијатива родитеља у предлагању активности, што указује на развијен партнерски однос. Подршка породице огледа се у заједничком истраживању слова, игри и разговору, чиме се доприноси развоју језичких компетенција.

Активности су биле усмерене на препознавање слова, развој речника и усмено изражавање, а документација потврђује напредак деце кроз видљиве продукте и исказе.

Слика 2 Игра "Које је ово слово", креација родитеља

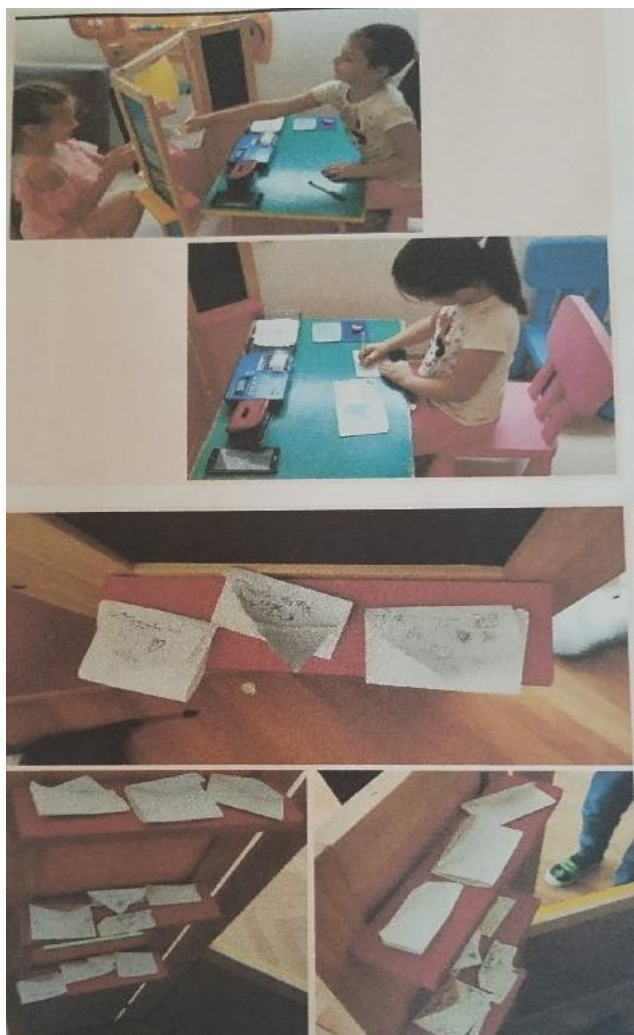
Општа оцена: Сарадња је квалитетна, функционална и усмерена на заједничко учење и развој ране писмености.

Пројекат „Писмо“

Сарадња са породицом у овом пројекту остварена је кроз континуирану комуникацију и активно учешће родитеља у прикупљању материјала и подршци деци у истраживачким активностима.

Родитељи су заједно са децом истраживали различите начине комуникације (писма, поруке, симболично представљање), што је допринело развоју речника и разумевању функције писаног језика.

Активности су подстицале усмено изражавање, постављање питања, симболично и графомоторичко изражавање. Документација показује висок ниво укључености деце и напредак у разумевању комуникације.

Слика 3 У сарадњи с родитељима истражујемо различите облике комуникације

Општа оцена: Пројекат представља пример успешне интеграције игре, истраживања и сарадње са породицом у развоју језичких компетенција.

Пројекат „Књига је благо“

Овај пројекат одликује изузетно висок ниво сарадње са породицом и локалном заједницом. Родитељи су били укључени у све фазе пројекта – од осмишљавања прича до израде књига и учешћа у заједничким активностима.

Подршка породице огледа се у заједничком читању, стварању прича и учешћу у различитим облицима изражавања. Активности су биле разноврсне и подстицале су све аспекте језичког развоја: говор, разумевање, читање и почетно писање.

Документација је обимна и јасно показује напредак деце кроз њихове радове, изјаве и учешће у активностима.

Слика 4 Сарадња са родитељима, књига у којој је дете главни јунак

Општа оцена: Пројекат представља пример изузетне праксе у развоју ране писмености кроз сарадњу породице, вртића и заједнице.

Пројекат „Упознајмо слова кроз игру“

Анализа показује да је сарадња са родитељима била континуирана и разноврсна. Родитељи су били укључени кроз доношење материјала, учешће у радионицама и заједничким активностима, као и кроз подршку деци у кућном окружењу.

Посебна вредност пројекта огледа се у иницијативи родитеља за укључивање учитељице, чиме је остварена сарадња са основном школом и обезбеђен континуитет у образовању.

Активности су биле усмерене на развој фонолошке свести, повезивање гласа и слова, као и развој речника и усменог изражавања. Кроз игру и истраживање деца су развијала интересовање за писани језик.

Документација и искази деце указују на висок ниво мотивације и напредак у језичком развоју.

Слика 5 Учитељица у гостима, подршка и учешће родитеља

Општа оцена: Пројекат представља пример добре праксе у интеграцији игре, учења и сарадње са породицом у области ране писмености.

На основу анализе свих пројеката може се закључити да је сарадња са породицом у области ране језичке писмености у великој мери развијена, континуирана и функционална. Родитељи су активно укључени у различите аспекте васпитно-образовног процеса, што доприноси бољем разумевању значаја ране писмености и обезбеђује континуитет учења између вртића и породице.

Активности су у свим пројектима усмерене на развој кључних језичких компетенција, а документација показује видљив напредак деце. Посебно се издвајају примери добре праксе који укључују партнерски однос са породицом, интеграцију игре и учења и повезивање са широм заједницом.

Седма хипотеза је гласила: Педагошка документација указује на постојање различитих облика сарадње са породицом у пракси. Ова хипотеза је потврђена. Анализа пројеката показује разноврсне облике сарадње – од информисања, преко доношења материјала и кућних активности, до активног учешћа родитеља у радионицама, пројектима и сарадњи са широм заједницом.

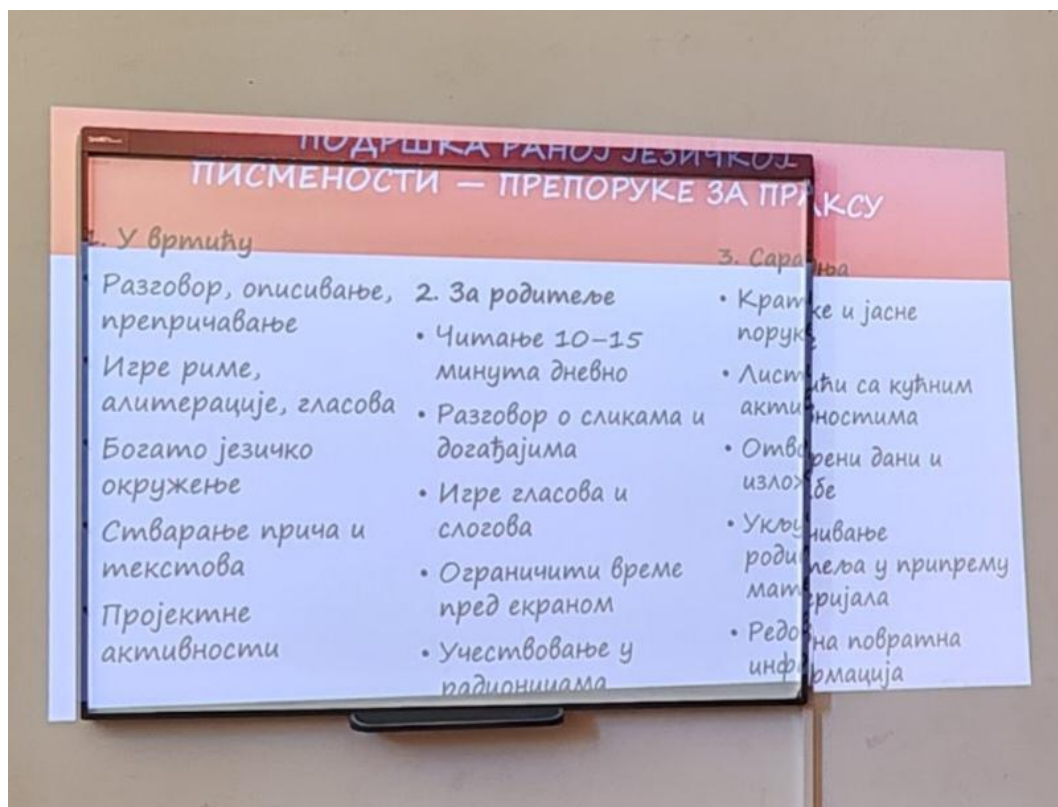
8. Унапређење васпитно – образовне праксе

На основу резултата истраживања, анализе педагошке документације и реализованих пројеката у оквиру ПУ „Бошко Буха“, у циљу унапређења праксе, организована је хоризонтална размена са колегама васпитачима, током које су представљени резултати истраживања, анализа реализованих пројеката и примери ефикасних активности за подстицање фонолошке свести, развоја речника и интересовања за писани језик (Прилог 6). Презентација је обухватила и препоруке за рад са родитељима, као и примере једноставних кућних активности које могу допринети развоју ране писмености (слика 6).

Слика 6 Презентација "Развој језичке писмености у сарадњи са породицом"

Колеге су активно учествовале у дискусији, размењујући искуства и предлоге за унапређење сарадње са породицом. Посебно је истакнута потреба за кратким, јасним и практичним упутствима за родитеље, као и за већим бројем заједничких активности у којима родитељи имају активну улогу (слика 7).

Током хоризонталне размене колеге су активно учествовале у дискусији, постављајући питања која су се односила на практичну примену представљених активности, као и на могућности за унапређење сарадње са породицом. Питања су се углавном односила на конкретне ситуације из праксе, што указује на висок ниво ангажованости и интересовања за тему.

Колеге су поставиле следећа питања:

- *На који начин мотивисати родитеље који ретко учествују у активностима вртића?* Ово питање се односило на родитеље који су пасивни или недоступни, а колеге су желеле да сазнају које стратегије могу да подстакну њихово укључивање.
- *Које кратке и једноставне активности можемо предложити родитељима за рад код куће?* Васпитаче је занимало како да родитељима понуде активности које не захтевају много времена, а имају јасан ефекат на развој језичких компетенција.
- *Како организовати радионицу са родитељима када је група бројна или када родитељи имају различита очекивања?* Ово питање се односило на логистичке и организационе изазове у раду са већим бројем родитеља.

- *На који начин можемо систематичније пратити напредак деце у развоју предчиталачких вештина?* Колеге су желеле да унапреде праћење и документовање развоја фонолошке свести, речника и интересовања за књигу.
- *Како укључити родитеље који не говоре добро српски језик или имају ограничене језичке компетенције?* Ово питање је било посебно значајно у контексту све већег броја породица различитих језичких и културних позадина.

Дискусија која је уследила након постављених питања била је конструктивна и усмерена на размену искустава и проналажење практичних решења. У вези са питањем како мотивисати родитеље који ретко учествују у активностима вртића, колеге су предложиле да се комуникација са родитељима поједностави и учини доступнијом, кроз кратке поруке, визуелне подсетнике и конкретне примере активности. Истакнуто је да родитељи чешће реагују када добију јасну, кратку и конкретну инструкцију, као и када им се понуди активност која не захтева много времена.

На питање које једноставне активности могу да се предложе за рад код куће, колеге су навеле примере као што су игре риме, препознавање почетних гласова у свакодневним ситуацијама, заједничко листање сликовница и разговор о сликама. Наглашено је да активности треба да буду кратке, занимљиве и лако применљиве у свакодневном породичном животу.

У вези са организацијом радионица у бројним групама, колеге су предложиле поделу родитеља у мање групе, ротирање активности по станицама, као и коришћење кратких демонстрација које родитељи могу касније да понове код куће. Истакнуто је да је важно да радионице буду динамичне и да родитељи имају прилику да активно учествују.

На питање како систематичније пратити развој предчиталачких вештина, колеге су предложиле коришћење једноставних чек-листа, кратких белешки након активности и повремених мини-процена кроз игру. Неке колеге су поделиле искуство коришћења „језичких мапа“ које прате развој фонолошке свести, речника и интересовања за књигу.

Када је реч о укључивању родитеља који не говоре добро српски језик, колеге су предложиле коришћење визуелних материјала, кратких видео-упутстава, као и

активности које не захтевају напредно познавање језика, као што су заједничко гледање сликовница, описивање слика и игре препознавања звукова.

Ови предлози колега показују да у пракси већ постоји низ ефикасних решења која могу бити примењена у различитим групама и контекстима. Размена искустава допринела је формулисању конкретних препорука за унапређење сарадње са породицом и подстицање ране језичке писмености, што је у потпуности у складу са циљевима истраживања и потребама установе. Колеге су истакле да су им примери активности и препоруке представљене током размене корисни и применљиви у свакодневном раду, као и да би желеле да се овакви облици стручног усавршавања реализују чешће.

На основу дискусије и заједничких увида, формулисане су следеће смернице за унапређење праксе:

- систематично планирање активности које подстичу фонолошку свест, развој речника и разумевање писаног језика;
- редовно информисање родитеља о значају ране писмености и начинима на које могу подржати дете;
- припрема кратких и јасних листића са примерима кућних активности;
- укључивање родитеља у пројектне активности, радионице и припрему материјала;
- неговање богате језичке средине у групи кроз разговор, описивање, препричавање, игре рима и гласова;
- подстицање деце на стварање сопствених прича, књига и текстова;
- редовна размена искустава међу васпитачима у оквиру стручних актива.

Унапређење васпитно-образовне праксе заснива се на континуираној сарадњи са породицом, систематичном планирању активности и професионалној размени међу васпитачима. Реализована хоризонтална размена представља значајан корак у том процесу, јер је омогућила заједничко промишљање, размену искустава и формулисање конкретних препорука које могу допринети квалитетнијој подршци развоју ране језичке писмености. Као први корак, креиран је плакат са препорукама који је истакнут у холу вртића (слика 7).

Слика 7 Плакат "Подришка раној језичкој писмености"

ЗАКЉУЧАК

Рана језичка писменост представља један од кључних аспеката целокупног развоја детета и важну основу за успешно укључивање у школски систем. Савремени приступи предшколском васпитању и образовању наглашавају значај интегрисаног деловања вртића и породице, као и улогу васпитача у креирању подстицајног окружења за развој говорно-језичких компетенција.

Резултати спроведеног истраживања показују да васпитачи имају изражено позитивне ставове о значају сарадње са родитељима у подстицању ране језичке писмености, као и да процењују да у својој пракси у значајној мери реализују активности које доприносе развоју језичких вештина деце. Анализа педагошке документације додатно потврђује ове налазе, указујући на разноврсност активности усмерених на развој речника, фонолошке свести, усменог изражавања и интересовања за писани језик.

Посебно је значајан налаз да педагошка пракса обухвата различите облике сарадње са породицом, који се крећу од информисања и консултација до активног укључивања родитеља у реализацију пројектних активности. Родитељи учествују у доношењу материјала, заједничким активностима са децом, као и у подршци учењу у кућном окружењу, чиме се обезбеђује континуитет развоја ране писмености.

Ипак, резултати указују и на постојање одређених изазова у остваривању квалитетне сарадње. Васпитачи препознају неуједначен ниво укључености родитеља, ограничено време за сарадњу, као и потребу за додатним облицима подршке и унапређења комуникације. Управо ови налази потврђују да, поред постојећих позитивних примера, постоји простор за даље развијање партнерских односа између вртића и породице.

Истраживање је показало да постоје значајне могућности за унапређење сарадње, пре свега кроз развијање разноврснијих облика укључивања родитеља, организовање радионица и саветовалишног рада, као и кроз јачање компетенција васпитача за рад са породицом. Потреба васпитача за додатном подршком у овој области указује на значај континуираног стручног усавршавања и размене примера добре праксе.

Анализа пројеката показала је да пројектни приступ представља изузетно погодан оквир за подстицање ране језичке писмености, јер омогућава интеграцију игре, истраживања и сарадње са породицом. Кроз пројекте деца активно учествују у процесу учења, развијају језичке компетенције у смисленом контексту, док родитељи постају равноправни партнери у васпитно-образовном процесу.

У складу са постављеном општом хипотезом да сарадња васпитача и родитеља значајно утиче на подстицање ране језичке писмености код деце, може се закључити да је ова хипотеза потврђена. Резултати истраживања, као и анализа педагошке документације, јасно указују да активна и разноврсна сарадња са породицом доприноси развоју језичких компетенција, мотивацији деце и квалитету процеса учења.

На основу свих добијених налаза може се закључити да сарадња са породицом има значајну улогу у подстицању ране језичке писмености, али да њен квалитет зависи од низа фактора, укључујући компетенције васпитача, мотивацију родитеља и организационе услове. Даље унапређење ове сарадње захтева систематски приступ, подршку институције и континуирано стручно усавршавање, како би се обезбедили оптимални услови за развој детета.

ЛИТЕРАТУРА

- Bowey, J. A. (1995). Socioeconomic status differences in preschool phonological sensitivity and first-grade reading achievement. *Journal of Educational Psychology*, 87(3), 476–487.
- Bradley, L., & Bryant, P. (1983). Categorizing sounds and learning to read — A causal connection. *Nature*, 301, 419–421.
- Čudina-Obradović, M. (1996). *Psihologija čitanja*. Školska knjiga.
- Čudina-Obradović, M. (2004). *Kad kraljevića piše kraljevni: Razvojna pismenost i dijete*. Pučko otvoreno učilište.
- Čudina-Obradović, M. (2008). *Igrom do čitanja* (5. dopunjeno izdanje). Školska knjiga.
- Čudina-Obradović, M. (1999). Utjecaj obitelji na kognitivno funkcioniranje i razvoj čitanja. *Revija za sociologiju*, 30(3–4), 195–210.
- Ćalasan, T. (2023). *Uloga i značaj slikovnice za usvajanje pretčitačkih vještina* (Master rad). Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet Nikšić.
- Gillon, G. (2008). The efficacy of phonological awareness intervention for children with spoken language impairment. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 39(1), 110–123.
- Lancy, D. F. (1994). *Children's emergent literacy: From research to practice*. Praeger.
- Lonigan, C. J., Burgess, S. R., & Anthony, J. L. (2000). Development of emergent literacy and early reading skills in preschool children. *Scientific Studies of Reading*, 4(1), 1–40.
- Nikolić, M., & Milenković, S. (2019a). Predlog programa za podsticanje razvoja predveština čitanja u predškolskoj ustanovi. *Inovacije u nastavi*, 32(1), 125–138.
- Николић, М., Миленковић, С. (2019b). *Припрема деце за описмењавање, ауторизована скрипта са практикумом*. Ауторско издање.
- Subotić, S. (2011). FONT 2.0: Test fonološke svesnosti. *Psihologija*, 44(2), 123–140.
- Whitehurst, G. J., & Lonigan, C. J. (1998). Child development and emergent literacy. *Child Development*, 69(3), 848–872.

ПРИЛОЗИ

Прилог 1: Анкета о сарадњи породице и предшколске установе у подстицању ране језичке писмености

Намена: Прикупљање података о проценама, искуствима и ставовима васпитача

Начин попуњавања: Анонимно, заокруживањем понуђених одговора или уписивањем кратког текста

I. Општи подаци

1. Радни стаж у предшколском образовању:

- ☐ до 5 година
- ☐ 6–10 година
- ☐ 11–20 година
- ☐ више од 20 година

2. Узраст деце у групи:

- ☐ 3–4 године
- ☐ 4–5 година
- ☐ 5–6 година

II. Процена сарадње са породицом

Заокружите један од понуђених одговора (1 – уопште се не слажем; 5 – у потпуности се слажем).

1. Сарадња са родитељима је континуирана и редовна.
1 2 3 4 5

2. Родитељи показују интересовање за активности које подстичу језички развој детета.
1 2 3 4 5

3. Родитељи активно учествују у планираним активностима у вртићу.
1 2 3 4 5

4. Комуникација са родитељима је отворена и конструктивна.
1 2 3 4 5
5. Постоји потреба за унапређењем сарадње са породицом у области језичке писмености.
1 2 3 4 5
6. Колико често реализујете активности у којима учествују родитељи?
- ☐ једном месечно
 - ☐ неколико пута годишње
 - ☐ једном годишње
 - ☐ ретко / готово никада

Подстицање ране језичке писмености

Процените у којој мери је наведено понашање заступљено код родитеља деце у вашој групи, заокруживањем једног од понуђених одговора:

- 1 – *Веома мали број родитеља*
2 – *Мањи број родитеља*
3 – *Око половине родитеља*
4 – *Већи број родитеља*
5 – *Готово сви родитељи*

8. Родитељи подстичу дете да слуша приче и чита књиге код куће.
1 2 3 4 5
9. Родитељи подржавају развој речника кроз разговор, описивање, постављање питања.
1 2 3 4 5
10. Родитељи сарађују у активностима које предлагете за кућно окружење.
1 2 3 4 5

Препреке у сарадњи

11. Које препреке најчешће учавате? (заокружити више одговора)

- ☐ Недостатак времена родитеља
- ☐ Недовољна информисаност родитеља
- ☐ Низак ниво мотивације родитеља
- ☐ Недостатак материјала за рад код куће
- ☐ Недовољна подршка установе
- ☐ Друго: _____

12. Које активности сматрате најефикаснијим за подстицање језичке писмености у сарадњи са породицом?

13. Шта бисте предложили као меру за унапређење сарадње са родитељима?

14. Шта бисте навели као Ваше потребе за додатном подршком и унапређењем сарадње?

15. Додатни коментар или предлог:

Прилог 2. Протокол за анализу педагошке документације (фокус: језички подстицаји и сарадња са породицом)

Назив инструмента: Протокол за анализу пројектних прича у области подстицања ране језичке писмености и сарадње са породицом

Намена: Утврђивање облика, учесталости и квалитета сарадње са породицом у активностима које подстичу рану језичку писменост, као и усклађености реализованих активности са циљевима језичког развоја.

I Основни подаци о документу

- Назив пројекта: _____
- Група / узраст: _____
- Васпитачи: _____
- Период реализације: _____

II Облици и учесталост сарадње са породицом

Индикатор	Да	Не	Пример опис /
Родитељи су редовно информисани о активностима (Viber, писмо, састанци)	☐	☐	
Постоје планиране активности у којима учествују родитељи	☐	☐	
Реализоване активности укључују родитеље	☐	☐	
Учесталост сарадње је у складу са планом (нпр. више пута годишње)	☐	☐	

III Улога родитеља у активностима које подстичу рану језичку писменост

Индикатор	Да	Не	Пример опис /
Родитељи читају са децом код куће (видљиво у документацији)	☐	☐	
Родитељи учествују у активностима које подстичу разговор, описивање, истраживање	☐	☐	
Родитељи доносе материјале који подстичу језички развој (књиге, мапе, игре)	☐	☐	
Родитељи учествују у заједничким језичким активностима у вртићу	☐	☐	

IV Усклађеност активности са циљевима ране језичке писмености

Индикатор	Да	Не	Пример опис	/
Активности подстичу развој речника	☐	☐		
Активности подстичу слушање и разумевање текста	☐	☐		
Активности подстичу усмено изражавање	☐	☐		
Активности подстичу интересовање за књигу	☐	☐		

V Видљивост сарадње и језичких подстицаја у документацији

Индикатор	Да	Не	Пример опис	/
Постоје фотографије или записи који документују сарадњу са родитељима	☐	☐		
Бележе се активности које подстичу језички развој	☐	☐		
Видљиви су искази деце који показују језички напредак	☐	☐		

VI Општа оцена сарадње са породицом у области ране језичке писмености

Кратка описна процена:

Прилог 3: Протоколи анализе пројеката

Пројекат: „Од гласа до слова“

Група: предшколска

Идеја: интересовање деце за слова, игра „На слово, на слово“, емисија „Кукурику шоу“, иницијативе деце (оживљавање слова, моделирање, тражење слова у окружењу), укључивање родитеља у доношење материјала и кућне активности.

Табела 1 – Сарадња са родитељима (комуникација и учешће)

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи су редовно информисани о активностима (Viber, писмо, састанци)	☒	☐	Родитељи обавештени преко Вибер групе и паноа испред собе о почетку пројекта и могућностима да се укључе.
Постоје планиране активности у којима учествују родитељи	☒	☐	Позив родитељима да дају идеје, предлоге, да учествују у доношењу материјала, књига, часописа.
Реализоване активности укључују родитеље	☒	☐	Родитељи доносили букваре, читанке, часописе; деца доносила слова украшена код куће са родитељима.
Учесталост сарадње је у складу са планом	☒	☐	Сарадња се дешавала континуирано током трајања пројекта (више пута недељно).

Табела 2 – Подршка породице језичком развоју

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи читају са децом код куће (видљиво у документацији)	☒	☐	Деца доносила кућне радове, слова рађена са родитељима; родитељи доносили читанке и букваре које деца користе.
Родитељи учествују у активностима које подстичу разговор, описивање, истраживање	☒	☐	Родитељи предлагали активности, доносили материјале, разговарали са децом о словима и књигама.

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи доносе материјале који подстичу језички развој	☒	☐	Донели букваре, читанке, часописе, материјале за украшавање слова.
Родитељи учествују у заједничким језичким активностима у вртићу	☒	☐	Завршна презентација/изложба радова; родитељи присуствовали и учествовали у активностима.

Табела 3 – Подстицање језичког развоја кроз активности

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Активности подстичу развој речника	☒	☐	Игра „На слово, на слово“, тражење речи, моделирање слова, читање стихова из „Распеване азбуке“.
Активности подстичу слушање и разумевање текста	☒	☐	Заједничко слушање емисије „Кукурику шоу“, читање текстова, учење стихова.
Активности подстичу усмено изражавање	☒	☐	Деца препричавала шта су чула, именовала слова, објашњавала своје радове.
Активности подстичу интересовање за књигу	☒	☐	Деца разгледала букваре и часописе, доносила књиге од куће, читала стихове.

Табела 4 – Документација и видљивост напредовања

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Постоје фотографије или записи који документују сарадњу са родитељима	☒	☐	Фотографије слова украшених код куће, материјала које су родитељи донели.
Бележе се активности које подстичу језички развој	☒	☐	Фотографије: моделирање слова, тражење слова у окружењу, игра „Распевана азбука“.
Видљиви су искази деце који показују језички напредак	☒	☐	Забележене изјаве деце о словима, интересовањима, питањима („Како се прави слово?“, „Како се пише?“).

Општа оцена сарадње са породицом у области ране језичке писмености

Кратка описна процена:

Сарадња са породицом у пројекту „Од гласа до слова“ била је изузетно развијена, континуирана и видљива у свим фазама пројекта. Родитељи су активно учествовали у доношењу материјала, заједничком израђивању слова код куће, читању и истраживању. Комуникација је била редовна и двосмерна, а родитељи су својим ангажовањем значајно допринели развоју ране писмености, интересовању за слова и мотивисаности деце. Пројекат представља пример добре праксе партнерства породице и вртића.

Пројекат: „Које је ово слово“

Група: предшколска, 2023.

Идеја: деца су самостално почела да исписују слова; интересовање је подстакнуто постером азбуке, словарицом, играма препознавања слова, тражењем истих слова у соби и дворишту, као и иницијативама деце (слагалице од слова, моделирање, украшавање, тражење истих слова код другара).

Табела 1 – Сарадња са родитељима (комуникација и учешће)

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи су редовно информисани о активностима (Viber, писмо, састанци)	☒	☐	На фотографијама се види да су родитељи били обавештени о активностима (пано са описима, обавештења, продукти).
Постоје планиране активности у којима учествују родитељи	☒	☐	Родитељи су предлагали игре („Пронађи исто слово“ – предлог Ивине маме).
Реализоване активности укључују родитеље	☒	☐	Родитељи су доносили материјале (словарице, слова, књиге), учествовали у игри и подржавали децу код куће.
Учесталост сарадње је у складу са планом	☒	☐	Сарадња је видљива током целог пројекта – више пута, у различитим активностима.

Табела 2 – Подршка породице језичком развоју

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи читају са децом код куће (видљиво у документацији)	☒	☐	Деца доносила слова и радове рађене код куће; родитељи доносили књиге и материјале.
Родитељи учествују у активностима које подстичу разговор, описивање, истраживање	☒	☐	Родитељи предлагали игре, подстицали децу да траже слова у окружењу.
Родитељи доносе материјале који подстичу језички развој	☒	☐	Донели словарице, слова од шперплоче, књиге, часописе.
Родитељи учествују у заједничким језичким активностима у вртићу	☒	☐	Учествовали у завршним активностима и играма.

Табела 3 – Подстицање језичког развоја кроз активности

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Активности подстичу развој речника	☒	☐	Игра „Пронађи исто слово“, именовање слова, тражење речи које почињу на одређено слово.
Активности подстичу слушање и разумевање текста	☒	☐	Деца слушала упутства у играма, правила, објашњења другара.
Активности подстичу усмено изражавање	☒	☐	Деца објашњавала своје изборе, описивала слова, правила игре, своје радове.
Активности подстичу интересовање за књигу	☒	☐	Деца користила словарице, азбуке, књиге и часописе које су донели родитељи.

Табела 4 – Документација и видљивост напредовања

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Постоје фотографије или записи који документују сарадњу са родитељима	☒	☐	Фотографије игре „Пронађи исто слово“, словарице, материјали донети од куће.

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Бележе се активности које подстичу језички развој	☒	☐	Фотографије: слагалице од слова, тражење истих слова, моделирање слова, игра у дворишту.
Видљиви су искази деце који показују језички напредак	☒	☐	Забележене изјаве деце о словима, иницијативе („Хајде да тражимо исто слово“).

Општа оцена сарадње са породицом у области ране језичке писмености

Кратка описна процена:

Сарадња са породицом у пројекту „Које је ово слово“ била је редовна, подстицајна и усмерена на заједничко учење. Родитељи су активно учествовали у игри, доносили материјале, предлагали активности и подржавали децу код куће. Пројекат је омогућио богату размену између вртића и породице, што је значајно допринело развоју ране писмености, интересовању за слова и мотивисаности деце. Видљиви су бројни продукти, фотографије и искази деце који потврђују напредак.

Пројекат: „Писмо“

Група: предшколска

Година: 2022.

Идеја: долазак поштар у вртић, децје питање „Како да пишем кад не знам да пишем?“, истраживање начина слања порука (коверте, маркице, голубови писмоноше, поруке у боци), израда коверти, маркица и писама, сарадња са родитељима у прикупљању материјала.

Табела 1 – Сарадња са родитељима (комуникација и учешће)

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи су редовно информисани о активностима	☒	☐	Пано испред собе, обавештења о пројекту, позив родитељима да се укључе.

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Постоје планиране активности у којима учествују родитељи	☒	☐	Родитељи позвани да донесу флашице, боце, материјале за „поруке у боци“.
Реализоване активности укључују родитеље	☒	☐	Родитељи донели материјале, учествовали у разговорима код куће, подржали децу у истраживању.
Учесталост сарадње је у складу са планом	☒	☐	Сарадња се дешавала у више наврата током пројекта (кесе, боце, материјали, разговори).

Табела 2 – Подршка породице језичком развоју

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи читају са децом код куће	☒	☐	Деца доносила информације и идеје из кућних разговора („Како су људи слали писма раније?“).
Родитељи учествују у активностима које подстичу разговор, описивање, истраживање	☒	☐	Заједно истраживали голубове писмоноше, поруке у боци, начине слања писама.
Родитељи доносе материјале који подстичу језички развој	☒	☐	Донели флашице, боце, папире, материјале за коверте и маркице.
Родитељи учествују у заједничким језичким активностима у вртићу	☒	☐	Учествовали у завршним активностима и подржавали децу у изради писама.

Табела 3 – Подстицање језичког развоја кроз активности

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Активности подстичу развој речника	☒	☐	Нови појмови: коверта, маркица, пошиљка, адреса, поштар, голуб писмоноша, печат.
Активности подстичу слушање и разумевање текста	☒	☐	Деца слушала упутства за прављење коверти, гледала видео-упутства, слушала објашњења о пошти.

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Активности подстичу усмено изражавање	☒	☐	Деца објашњавала своје идеје, постављала питања, описивала како су направила писмо.
Активности подстичу интересовање за књигу	☒	☐	Истраживање путем књига и интернета; читање о голубовима писмоношама.

Табела 4 – Документација и видљивост напредовања

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Постоје фотографије или записи који документују сарадњу са родитељима	☒	☐	Фотографије донетих материјала, писама, боца, коверти.
Бележе се активности које подстичу језички развој	☒	☐	Фотографије израде коверти, маркица, писања порука, истраживачких активности.
Видљиви су искази деце који показују језички напредак	☒	☐	Забележене изјаве: „Како да пишем кад не знам да пишем?“, „Можемо да цртамо“, „Ја ћу да нацртам своју маркицу“.

Општа оцена сарадње са породицом у области ране језичке писмености

Кратка описна процена:

Пројекат „Писмо“ представља пример веома успешне сарадње породице и вртића. Родитељи су активно учествовали у прикупљању материјала, подржавали децу у истраживању и били део процеса учења. Пројекат је снажно подстицао развој речника, разумевање функционалног писања, симболичко и графомоторичко изражавање. Деца су кроз игру и истраживање развијала разумевање комуникације, писма и порука, а родитељи су својим ангажовањем значајно допринели дубини и квалитету пројекта.

Пројекат: „Књига је благо“

Група: средња

Идеја: развијање љубави према књизи, сарадња са локалном заједницом, укључивање родитеља у израду књига, читање, посете библиотекама, штампаријама,

књижарама; стварање дечјих књига; драматизације; сусрети са писцем; развој говорних и писаних компетенција.

Табела 1 – Сарадња са родитељима (комуникација и учешће)

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи су редовно информисани о активностима	☒	☐	Родитељи упознати са пројектом на родитељском састанку; обавештења на паноу; континуирана комуникација.
Постоје планиране активности у којима учествују родитељи	☒	☐	Родитељи позвани да са децом осмисле причу за Дечју недељу; сарадња у изради књижица.
Реализоване активности укључују родитеље	☒	☐	Родитељи и деца заједно правили књиге о фудбалу, животињама, пријатељству; учествовали у драматизацијама.
Учесталост сарадње је у складу са планом	☒	☐	Сарадња се дешавала током целог пројекта, у више наврата и у различитим активностима.

Табела 2 – Подршка породице језичком развоју

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи читају са децом код куће	☒	☐	Деца доносила кућне књиге, заједнички прављене књижице; видљиво у документацији.
Родитељи учествују у активностима које подстичу разговор, описивање, истраживање	☒	☐	Родитељи и деца заједно истраживали теме за књиге; разговарали о садржају; учествовали у стварању прича.
Родитељи доносе материјале који подстичу језички развој	☒	☐	Донели књиге, часописе, материјале за израду књига, фотографије, илустрације.
Родитељи учествују у заједничким језичким активностима у вртићу	☒	☐	Присуствовали представама, учествовали у изради књига, били део пројектних активности.

Табела 3 – Подстицање језичког развоја кроз активности

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Активности подстичу развој речника	☒	☐	Стварање прича, разговори о књигама, упознавање нових појмова (штампарија, библиотека, књижара).
Активности подстичу слушање и разумевање текста	☒	☐	Читање књига, слушање писца, слушање текстова за драматизацију.
Активности подстичу усмено изражавање	☒	☐	Причање прича, интервјуисање одраслих, драмске минијатуре, презентације књига.
Активности подстичу интересовање за књигу	☒	☐	Посете библиотекама, израда књига, читање, прегледање књига, прављење читалачког кутка.

Табела 4 – Документација и видљивост напредовања

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Постоје фотографије или записи који документују сарадњу са родитељима	☒	☐	Фотографије књига које су родитељи и деца заједно направили; записи са састанака.
Бележе се активности које подстичу језички развој	☒	☐	Фотографије читања, драматизација, израде књига, интервјуа.
Видљиви су искази деце који показују језички напредак	☒	☐	Дечје изјаве у интервјуима („Шта је књига?“), текстови у књигама које су сама писала.

Општа оцена сарадње са породицом у области ране језичке писмености

Кратка описна процена:

Пројекат „Књига је благо“ представља пример изузетне сарадње породице, вртића и локалне заједнице. Родитељи су били дубоко укључени у све фазе пројекта — од осмишљавања прича, преко израде књига, до учешћа у драмским активностима и посета установама. Деца су имала богато искуство у читању, стварању, истраживању и комуникацији, а родитељи су својим ангажовањем значајно допринели развоју ране

писмености. Документација је обимна, разноврсна и јасно показује напредак деце у говору, разумевању и интересовању за књигу.

Пројекат: „Упознајмо слова кроз игру“

Група: предшколска

Година: 2026.

Идеја: интересовање деце за слова настало кроз претходни пројекат; уочавање почетних слова, повезивање са сопственим именима; игре („Не љути се слово“, „Лов на слова“), формирање слова од тела и различитих материјала, сарадња са родитељима и школом.

Табела 1 – Сарадња са родитељима (комуникација и учешће)

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи су редовно информисани о активностима	☒	☐	Родитељи обавештени путем панона о почетку пројекта и начинима укључивања.
Постоје планиране активности у којима учествују родитељи	☒	☐	Позив родитељима да доносе игре, књиге, предлажу идеје и учествују у реализацији.
Реализоване активности укључују родитеље	☒	☐	Родитељи учествовали у радионици, украшавању слова и заједничким играма са децом.
Учесталост сарадње је у складу са планом	☒	☐	Сарадња се одвијала континуирано током трајања пројекта (различите активности и радионице).

Табела 2 – Подршка породице језичком развоју

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи читају са децом код куће (видљиво у документацији)	☒	☐	Родитељи укључени кроз рад са децом код куће (израда и украшавање слова, игре са речима).

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Родитељи учествују у активностима које подстичу разговор, описивање, истраживање	☒	☐	Заједничке активности (игре, радионице) подстицале разговор о словима, речима и значењу.
Родитељи доносе материјале који подстичу језички развој	☒	☐	Донели игре, књиге и различите материјале за израду слова.
Родитељи учествују у заједничким језичким активностима у вртићу	☒	☐	Учествовали у радионици „Обрни, окрени и у чаробни свет слова крени“.

Табела 3 – Подстицање језичког развоја кроз активности

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Активности подстичу развој речника	☒	☐	Игре „На слово, на слово“, „Састави реч“, „Погоди скривену реч“.
Активности подстичу слушање и разумевање текста	☒	☐	Упутства у играма, прича о школи, комуникација са учитељицом.
Активности подстичу усмено изражавање	☒	☐	Деца именују слова, састављају речи, изражавају своје идеје и запажања.
Активности подстичу интересовање за књигу	☒	☐	Повезивање слова са речима, играма и личним искуством подстиче интересовање за писани језик.

Табела 4 – Документација и видљивост напредовања

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Постоје фотографије или записи који документују сарадњу са родитељима	☒	☐	Фотографије радионица, заједничких активности и украшавања слова.
Бележе се активности које подстичу језички развој	☒	☐	Различите игре са словима, формирање слова од материјала, активности анализе и синтезе.

Индикатор	Да	Не	Пример / опис
Видљиви су искази деце који показују језички напредак	☒	☐	Забележена изјава детета: „Ово је тешко, али је много забавно“.

Општа оцена сарадње са породицом у области ране језичке писмености

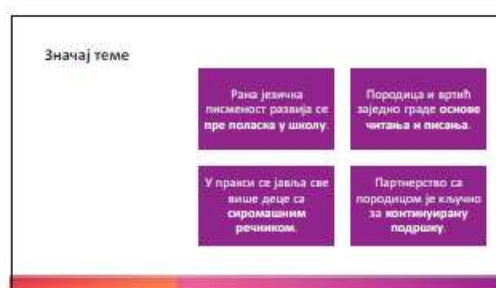
Кратка описна процена:

Сарадња са породицом у пројекту „Упознајмо слова кроз игру“ била је континуирана, разноврсна и функционална. Родитељи су активно учествовали у доношењу материјала, реализацији активности и заједничким радионицама, чиме су значајно допринели развоју ране језичке писмености. Посебна вредност огледа се у иницијативи родитеља за укључивање учитељице, чиме је остварена сарадња са школом и омогућена боља припрема деце за полазак у први разред. Активности су биле усмерене на развој фонолошке свести, разумевање односа глас–слово, као и на богаћење речника и говорно изражавање. Пројекат представља пример добре праксе интеграције игре, учења и партнерства са породицом.

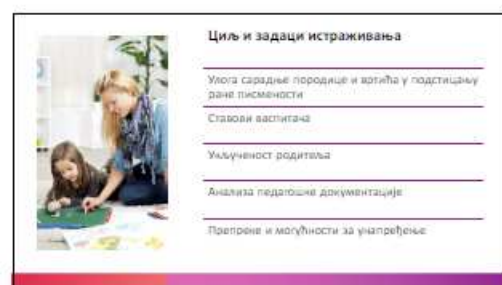
Прилог 4: Хоризонтална размена, презентација

1

2

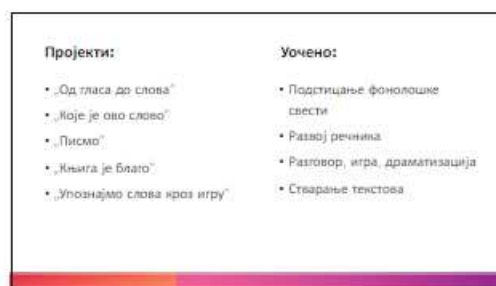
3

4

5

6

Улога родитеља

- Заједничко читање
- Доношење материјала
- Радионице
- Кућне активности
- Највећи ефекат: родитељ као **активни партнер**

7

Препоруке

ЗА ВАСПИТАЧЕ

- Кратке и јасне активности
- Укључивање родитеља у припрему материјала
- Примери кућних активности
- Пројектни приступ

ЗА РОДИТЕЉЕ

- Самоодређено читање
- Разговор о причама и сликама
- Игре гласовима и римовање
- Ограничити време пред екраном

8

Закључак

- Сарадња породице и вртића је **кључна**
- Пројекти показују значај активног учешћа родитеља
- Хоризонтална размена јача професионалну заједницу
- Резултати истраживања дају смернице за унапређење праксе

9

ПОДРШКА РАНОЈ ЈЕЗИЧКОЈ ПИСМЕНОСТИ – ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРАКСУ

1. У вртићу

- Разговор, описивање, препричавање
- Игре рими, алитерације, гласова
- Богато језичко окружење
- Стварање прича и текстова
- Пројектни активности

2. За родитеље

- Читање 10-15 минута дневно
- Разговор о сликама и догађајима
- Игре гласова и слогова
- Ограничити време пред екраном
- Учествовање у радионицама

3. Сарадња

- Кратке и јасне поруке
- Листови са кућним активностима
- Отворени дани и изложбе
- Укључивање родитеља у припрему материјала
- Редовна посватна информација

10

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!
ПИТАЊА?

11